



Gelijkheid en slavernij

***Experimenteren met
procederen***

***Maak kennis met
de faculteit!***



 DRANKJE DOEN RELAXEN {COLLEGES}
 STAGE LOPEN  UITGAAN
INTERNETTEN {STUDEREN}  SPORTEN
 COMMISSIE  BRALLEN CHILLEN
{LEZEN}  FACEBOOKEN  REIZEN
FIETSEN  MUZIEK LUISTEREN
 FILM KIJKEN  LUNCHEN UITSLAPEN
WERKGROEP VOLGEN  TWITTEREN
{PLANNEN}  GAMEN BIJBAANTJE
MINOR KIEZEN  SHOPPEN
BAKKIE DOEN {LEREN}  LINKEDINNEN
FEESTEN {AFSTUDEREN}

Je bent al druk genoeg!

Bestel jouw **samenvattingen**
van alle colleges en literatuur
op www.slimstuderen.nl

slim
studeren.nl

	Voorwoord	4
<i>Faculteit</i>	Assessor FdR Dion Latten	5
<i>Column</i>	Professor Kinneging – Gelijkheid en slavernij	6
<i>Analyse</i>	Experimenteren met procederen	9
<i>Interview</i>	In gesprek met Eyup Cerci	12
<i>Informatie</i>	De Facultaire Introductieweek	17
<i>Analyse</i>	Wanprestatie – primair nakoming of schadevergoeding?	18
<i>Gastartikel</i>	Wat is rechtsfilosofie?	22
<i>Annotatie</i>	De Poolse rechtsstaat voor het Hof van Justitie (I)	24
<i>Vereniging</i>	Even voorstellen... het 99 ^e bestuur van J.F.V. Grotius	28
<i>Questionnaire</i>	Professor Rick Lawson	30



Jetske Krabbendam
Hoofdredacteur

Dit eerste nummer van het studiejaar zal voor veel lezers ook de eerste keer zijn dat u juridische literatuur in handen heeft. Er zal nog veel volgen, maar dit blad is een mooi begin. NOVUM magazine wordt namelijk geschreven door studenten, voor studenten en alle andere medewerkers van de faculteit. Het blad bestaat al in een of andere vorm sinds 1968, en heeft al die tijd studenten de gelegenheid gegeven om hun eerste artikel te publiceren en zo ideeën uit te wisselen. Ons doel is dan ook om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de Leidse rechtenstudent. Dit doen wij onder andere door medewerkers van de universiteit en juridische professionals te interviewen, prijswinnende stukken te plaatsen en informatie te verschaffen. Negen keer per jaar verschijnt een nieuw nummer – fysiek op het KOG en digitaal op de website, beide zonder kosten.

Dit extra dikke nummer bevat onder meer informatie over de facultaire introductieweek, een apologie van rechtsfilosofie, een interview met een Zuidas-advocaat en een annotatie op recente arresten over de ‘hervormingen’ in de rechtsmacht van Polen. Ook stellen de assessor van de faculteit en het nieuwe bestuur van J.F.V. Grotius, de studievereniging voor Rechtsgeleerdheid zich voor, en kunt u kennismaken met professor Kinneging via zijn maandelijkse column.

Voor mij is dit het laatste nummer dat onder mijn verantwoordelijkheid als hoofdredacteur valt. Ik kijk met plezier naar de kleurrijke reeks NOVUMs die het afgelopen jaar is uitgebracht (zowel van buiten als van binnen). Niet alleen is de vormgeving volledig herzien, ook de kwaliteit van de artikelen en de hoeveelheid ingezonden stukken hebben het blad naar een nieuw niveau getild. Met vertrouwen geef ik het magazine door aan mijn opvolger, Jurian Bos, en de eindredacteur van volgend jaar, Joris van de Riet.

Ik wens u veel plezier met het lezen van dit nummer van NOVUM magazine. ●

Namens het faculteitsbestuur heet ik je van harte welkom in dit prachtige gebouw, de thuisbasis van onze rechtenfaculteit in Leiden. Naast dat dit dé broedplaats is voor juridisch talent, draagt dit pand een rijke geschiedenis met zich mee. Een geschiedenis waar jij nu al deel van uitmaakt. Vele grootheden, van politici tot wetenschappers, zijn je reeds voorgegaan.

Deze faculteit wordt bestuurd door het faculteitsbestuur. Ik zal aankomend jaar namens jou het studentenbelang vertegenwoordigen in het faculteitsbestuur. Zo kun je bij mij altijd terecht voor opmerkingen, klachten en vragen over de gang van zaken binnen onze faculteit. Deze zal ik vervolgens doorgeven, zodat het faculteitsbestuur weet wat er speelt bij de studenten.

Aankomend jaar zal een compleet nieuwe uitdaging voor je zijn. Zo zullen de stad, het onderwijs en de faculteit nog onbekend zijn. De EL-CID is daarom dé uitgewezen kans om de stad, de faculteit en de verenigingen te leren kennen. Neem een kijkje bij de vele verenigingen die Leiden te bieden heeft en bepaal hoe jij jezelf zult gaan vormen in de aankomende jaren.

Na de EL-CID word je niet zomaar in het diepe gegooid. Vakken zoals LLP (Leiden Law Practices) zijn ervoor bedoeld om je een ‘zetje’ in de juiste richting te geven, zodat duidelijk is wat de faculteit van je verlangt. Tevens leer je hier je tutorgroep kennen. Dit is de groep studenten waar je heel het jaar werkgroepen mee zult volgen.

Naast dit alles is Leiden een stad met een rijk historisch karakter. Dit komt tot uiting in de vele verenigingen die Leiden kent en de tradities die iedere vereniging met zich mee brengt. Of je nu gaat roeien, rugbyen of lid wordt bij een studentenvereniging, je legt een stevig fundament voor de toekomst en creëert daarmee een eigen en bovenal unieke versie van jezelf. Dit zogenaamde ‘combineren’ maakt de Leidse student dan ook uniek.

Het startschot van je studententijd heeft geklonken. Nu is het aan jou om je toekomst in te richten en de kansen te pakken zodat je je dromen kunt verwezenlijken. Dat zal niet zonder slag of stoot gaan, dus onderhoud daarom goed contact met je docent- en studenttutor. Zij zullen gedurende het jaar voor je klaar staan om je te adviseren over eventuele knelpunten, zowel op studie- als op persoonlijk gebied. Daarnaast kun je uiteraard terecht bij de studieadviseurs, zij zullen met veel plezier meekijken naar je studieloopbaan. Voel je ook vooral welkom om in mijn spreekuur, iedere woensdag van 11:00 tot 12:00, langs te komen met je vragen.

Ik wens je heel veel plezier en succes in je studententijd. Maak er iets moois van en wees er trots op dat je vanaf nu een Leidse student bent. ●



Dion Latten
Assessor FdR

Gelijkheid en slavernij

De voornaamste beginselen van de Franse Revolutie zijn vrijheid en gelijkheid. Natuurlijk, broederschap hoort er officieel ook bij, net als trouwens het achtervoegsel ‘of de dood’, maar broederschap heeft er toch altijd een beetje bijgehangen en ‘of de dood’ is zelfs helemaal uit beeld geraakt. Dat gaat kennelijk toch te ver. Vrijheid en gelijkheid zijn mooi, maar om nou te zeggen dat je anders kiest voor de dood... De meeste mensen hangen zo aan het leven, dat ze ook zonder vrijheid en gelijkheid verder willen.

Ik herinner me een tijd waarin de maatschappelijke, politieke en wetenschappelijke discussie vooral ging over vrijheid. De tijd vóór de Val van de Muur, waarin de wereld ingedeeld was in twee kampen. Een wereld die al in 1835 (!) was voorspeld door Tocqueville:

‘Er zijn tegenwoordig twee grote volken op aarde die verschillende vertrekpunten hebben, maar naar hetzelfde doel lijken op te marcheren: dat zijn de Russen en de Anglo-Amerikanen. Beide volken zijn in de duisternis groot geworden; en terwijl de blikken van de mensen op andere dingen waren gericht, hebben zij plotseling plaatsgenomen op de eerste rang van de naties en heeft de wereld vrijwel gelijktijdig vernomen dat zij waren geboren en groot geworden. Alle andere volken lijken de grenzen te hebben bereikt die de natuur heeft getrokken en niets anders meer te hoeven doen dan zich in stand houden; maar zij groeien: alle andere zijn stil blijven staan of vorderen slechts met heel veel moeite; alleen zij marcheren met lichte en vlotte pas op een weg waarvan het einde met het blote oog nog niet is te ontwaren. De Amerikaan strijdt met de obstakels die de natuur hem in de weg legt; de Rus neemt het op tegen mensen. De een bestrijdt de wildernis en de barbarij, de ander de tot de tanden gewapende beschaving: de veroveringen van de Amerikaan geschieden dan ook met de ploegschaar van de landbouwer, die van de Russen met het zwaard van de soldaat. Om zijn doel te bereiken, vertrouwt de een op zijn persoonlijke belang en laat hij de kracht en de rede

van de individuen werken zonder die te leiden. De ander verzamelt als het ware alle kracht van de samenleving in één mens. De een heeft als belangrijkste actiemiddel de vrijheid, de ander de horigheid. Hun vertrekpunt is anders, hun wegen lopen uiteen; niettemin lijkt elk van hen door een geheim plan van de Voorzienigheid te zijn voorbestemd om ooit het lot van de helft van de wereld in zijn handen te houden.’

In de tijd vóór de Val van de Muur heersten de Russen inderdaad over een Wereldrijk waarin de vrijheid ver te zoeken was. Daarnaast leefde natuurlijk ook de herinnering aan dat andere ‘Empire of Evil’ nog, Hitlers Derde Rijk, omdat vrijwel alle volwassenen in Europa toentertijd het zelf op de een of andere manier hadden meegemaakt in Duitsland of in één van de door de Duitsers onderworpen landen. Ook hier bestond geen vrijheid. Ook dit was een totalitaire staat, waarin iedereen aan de leiband moest lopen en velen willekeurig vermoord werden.

“Waar voorheen vrijheid het iconische idee was geweest waar goed en kwaad vanaf hingen, daar werd dat nu het tweede kind van de Franse Revolutie: de gelijkheid.”

Wij in het na-oorlogse Westen daarentegen waren wel vrij. Om die vrijheid institutioneel te waarborgen hadden we een rechtsstaat, met een scheiding der machten en *checks and balances*, alsmede de mensenrechten, allemaal bedoeld om te voorkomen dat de staat zou ontaarden in een despotie en een einde zou maken aan de vrijheid, zoals dat ook in het Oostblok was gebeurd. Men begrijpt dat onder die omstandigheden de vrijheid in de discussie een centraal begrip, ja een iconisch idee werd en de centrale maatstaf waaraan goed en fout werden getoetst.



Prof. dr. A.A.M. (Andreas) Kinneging is hoogleraar Rechtsfilosofie. Hij verzorgt o.a. de bachelorvakken Rechtsfilosofie I en II, en doceert in de masterafstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht. Sinds 2013 schrijft hij maandelijks een column voor NOVUM magazine.

Ik noem een aantal maatgevende werken uit die tijd. George Orwell, *1984* en *Animal Farm*. Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty*. Friedrich von Hayek, *Road to Serfdom* en *Constitution of Liberty*. Arthur Koestler, *Midnight at Noon*. Elie Wiesel, *Nacht*, Primo Levi, *Is dit een Mens?* J.R.R. Tolkien, *Lord of the Rings*. Karl Popper, *The Open Society and its Enemies*, Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*. Zo zou ik nog wel even door kunnen gaan. Wat opvalt is dat, ondanks alle verschillen, al deze werken als centraal thema de vrijheid hebben. Anders gezegd: het gaat steeds om de problematiek van vrijheid versus slavernij.

En toen viel de Muur in het najaar van 1989. De jaren negentig waren een mooie en zorgeloze tijd. Wij hadden gewonnen. De vrijheid had gewonnen. En het prachtige van deze overwinning was dat ook de verliezers hadden gewonnen. Want anders dan bij de meeste overwinningen, waar je een verliezer hebt die zijn verlies betreurt, was hier sprake van bevolkingen die godsblij waren eindelijk van hun onderdrukker af te zijn en na decennia ook weer vrij te zijn, net als de mensen in het Westen. Iedereen had dus gewonnen. Mooier kon niet.

Het einde van de geschiedenis dus? Francis Fukuyama beweerde het – geïnspireerd door Hegel – in zijn *The End of History and the Last Man* en de meesten van ons geloofden het. Vanaf nu zou de tijd wel verdergaan, maar niets wezenlijks meer gebeuren, want de wereld was nu in het politiek-maatschappelijk eindstadium gekomen: de liberale democratie, die *freiheitlich-rechtsstaatliche Ordnung*. Beter kon het niet meer worden. Vanaf nu gold het slechts het goede dat bereikt was te behouden en de delen van de wereld die nog niet het eindstadium hadden bereikt, te helpen daar zo snel mogelijk ook aan te komen. Na een tijdje echter begon deze warme *communis opinio* meer en meer scheurtjes te vertonen. Er stonden steeds meer maatschappijcritici op, die de liberaal-democratische orde onder kritiek stelden. Hoe kon dat nou? Vrijer dan we waren kon een mens toch niet worden? Ja, maar dat was dan ook niet de pointe van de kritiek. Het ging de critici helemaal niet om vrijheid. Het was hen te doen om gelijkheid. Op dat punt schoot volgens hen onze maatschappij tekort, ja ernstig tekort zelfs. En zo verschoof het zwaartepunt van het maatschappelijk, politiek en wetenschappelijk discours in de jaren negentig en nul geleidelijk van vrijheid naar gelijkheid. Waar

voorheen vrijheid het iconische idee was geweest waar goed en kwaad vanaf hingen, daar werd dat nu het tweede kind van de Franse Revolutie: de gelijkheid.

Hoe kan dat? Wat is de achtergrond daarvan? Dat is niet zo moeilijk te begrijpen. Ook vóór de Val van de Muur waren er overal – óók in het Westen – mensen die meer in gelijkheid dan in vrijheid geïnteresseerd waren. Dat blijkt al uit het feit dat er in heel West-Europa grote socialistische en communistische politieke partijen bestonden. Veel mensen die zich tot dit ideeëngoed voelden aangetrokken gingen zover dat zij de situatie in het Oostblok, onder het ‘reëel bestaande socialisme’ door een roze wolk bezagen en de afgrijselijke onderdrukking die er bestond goedpraatten, dan wel er niets van wilden weten. Onze eigen Westerse maatschappij daarentegen werd door hen in de zwartste kleuren afgeschilderd. Waarom? Vooral vanwege de bestaande ongelijkheid. (Die in werkelijkheid overigens helemaal niet zo groot was.)

“Wat ben je liever: gelijk, maar slaaf of ongelijk, maar vrij?”

Deze focus op gelijkheid verdween niet na de Val van de Muur. Integendeel. Nu de vrijheid overal gevestigd was en dus niet langer alle aandacht opeiste, verschoof het thema vrijheid al snel naar de achtergrond. Het nieuwe thema werd de gelijkheid. En ja, als je erop gaat letten zie je overal ongelijkheid. De socialisten en communisten van voor de Val van de Muur was het uitsluitend te doen geweest om de ongelijkheid tussen arm en rijk, of zoals ze het zelf noemden de ‘kapitalisten’ en de ‘arbeiders’. Dat is sterk veranderd. Het economische gelijkheidsdenken bestaat nog wel, maar is niet meer toonaangevend. Er zijn in de huidige tijd maar weinig mensen die zich heel druk maken op de inkomens- en vermogensverschillen en het feit dat er rijke en arme buurten bestaan. Dat wordt over het algemeen beschouwd als deel van de natuur der dingen.

Het gelijkheidsdiscours gaat nu over gans andere dingen. Over de gelijkheid tussen man en vrouw vooral. Over de gelijkheid tussen seksuele voorkeuren of geaardheden uiteraard. En in de derde plaats over de gelijkheid tussen rassen en volkeren. Daarmee is het einde echter nog lang niet in zicht. Want het gelijkheidsideaal kan nog op veel meer worden toegepast. Denk maar aan leeftijd. Wie gelijkheid als hoogste ideaal heeft, kan het verschil

maken op grond van leeftijd niet accepteren. Dat is leeftijdsdiscriminatie. Vanuit dat perspectief bezien is een minimumleeftijd voor het kiesrecht niet goed te keuren. Evenmin als een leeftijd waarop men gedwongen met pensioen moet. Ik voorspel dat dit grote thema’s worden in de nabije toekomst.

Men kan nog veel verder gaan. Want vanuit de gelijkheid als ideaal bezien zijn de verschillen tussen mensen in uiterlijke schoonheid en intelligentie uiterst onrechtvaardig. Daar moet dus iets aan gebeuren. Wat? Een heel radicale oplossing zou natuurlijk zijn alle mooie mensen, door een cosmetische ingreep, operatief lelijker te maken en het IQ van alle intelligente mensen, door hersenchirurgie, terug te brengen tot het gemiddelde. Ik ben nog niemand tegengekomen die daarvoor pleit, maar wat niet is kan zeker nog komen. Het is allemaal inherent in de logica van de gelijkheid. Toch zijn er wel al mensen die zich bezighouden met deze thema’s. Jan Tinbergen bijvoorbeeld, de beroemdste econoom van Nederland ooit, Nobelprijswinnaar in de economie, schreef een boek over de noodzaak een belasting op intelligentie in te voeren. Anderen hebben al gepleit voor een belasting op talent. En weer anderen voor een belasting op lichaamslengte, omdat aangetoond is dat langere mensen het statistisch beter doen dan kortere in de wereld. (Napoleon was een uitzondering. Gelukkig maar dat die bestaan heeft, want anders zou je er als kort mens hopeloos van worden. Nu heb je nog iemand om een voorbeeld aan te nemen.)

Waar eindigt dit? Waar loopt dit op uit? Als er één ding is wat we ons voor ogen moeten houden dan is het wel dat alles wat we doen ook kosten met zich brengt. Tegenover iedere plus staat een min. Dat is waar elk utopisme op stuk loopt: het ziet alleen de plussen en is blind voor de minnen. Maar de werkelijke mens en samenleving voelt die minnen wel degelijk. Het socialisme/communisme is een goed voorbeeld van werkelijkheidsvreemd utopisme. Het huidige gelijkheidsdenken is dat ook. Wat is de min die tegenover de plus van de gelijkheid staat? Het verlies aan vrijheid. Het opleggen van gelijkheid gaat altijd ten koste van de vrijheid. Is het dat waard? Hoever wil je daarin gaan? Wat ben je liever: gelijk, maar slaaf of ongelijk, maar vrij? ●

Experimenteren met procederen

De Experimenteerwet rechtspleging: een goed idee?

Het begin van een nieuw collegejaar is altijd spannend. Nieuwe vakken, nieuwe docenten en nieuwe studiestof eisen allemaal veel aandacht. Daarnaast moet je ook altijd maar de balans zien te bewaren tussen het studeren, een sociaal leven, het opbouwen van een cv en tijd voor jezelf. Geen gemakkelijke opgave, maar onder studenten wordt dit vaak nonchalant afgedaan met de bijna poëtische frase: ‘studeren is combineren’.

Experimenteren is echter niet alleen voorbehouden aan studenten die zich hun weg door de academische wereld proberen te banen. Als je in het eerste jaar geleerd krijgt dat het recht vooral zeker en voorspelbaar moet zijn, zou je bijna denken dat het recht vrij onbuigzaam is. Toch wordt ook in het recht wel degelijk geëxperimenteerd en nergens is dat meer evident dan in het conceptwetsvoorstel Experimentenwet rechtspleging, dat op 20 april 2018 in internetconsultatie ging.¹ Dit wetsvoorstel biedt ‘een wettelijke grondslag om te experimenteren met innovatieve gerechtelijke procedures’.² In deze bijdrage staat een bespreking van dit conceptwetsvoorstel centraal. Daartoe zal ik het doel en de opzet van de voorgestelde wetgeving uit de doeken doen en in dat verband een aantal punten van kritiek schetsen.



Christiaan Silven
Redacteur

Experimenteerwet rechtspleging

Het conceptvoorstel Experimentenwet rechtspleging maakt het kort gezegd mogelijk om bij algemene maatregel van bestuur (AMvB) bij wijze van experiment af te kunnen wijken van een groot aantal bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv), de Faillissementswet, de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet op de rechtsbijstand en de Wet griffierechten burgerlijke zaken. De gedachte achter dit conceptwetsvoorstel is dat door te experimenteren met gerechtelijke procedures, onderzocht kan worden hoe die verbeterd kunnen worden.³ Er wordt dan vooral gekeken naar of het experiment zorgt voor meer eenvoud, snelheid, flexibiliteit en effectiviteit bij gerechtelijke procedures.⁴ Verder zou door te experimenteren meer maatwerk aan rechtzoekenden kunnen worden geboden.⁵ Volgens art. 1 lid 1 van het conceptwetsvoorstel kan het experiment maximaal drie jaar duren. Dat betekent niet dat een rechter noodzakelijk gebonden is aan een experiment. Uit art. 1 lid 4 van het conceptwetsvoorstel volgt dat de rechter de toepassing van het experiment achterwege kan laten indien de toepassing daarvan naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is.

Goed idee?

De internetconsultatie voor het conceptvoorstel is inmiddels gesloten en alle geïnteresseerde partijen hebben kunnen reageren.⁶ Het conceptwetsvoorstel houdt verschillende entiteiten verdeeld. De Hoge Raad onderschrijft de ‘ruime bandbreedte’ die is gekozen voor de regels waarvan in een experiment kan worden afgeweken.⁷ Een advocaat wijst het echter conceptwetsvoorstel af. ‘De wetgever hoort op dit terrein niet op zo’n globale wijze bevoegdheden over te dragen aan de AMvB-regelgever,’ is zijn korte, maar duidelijke reactie.⁸ Deze gemengde reacties roepen de vraag op of deze Experimentenwet rechtspleging wel noodzakelijk of wenselijk is. Met andere woorden: is deze wetgeving wel een goed idee? Ik vraag het me sterk af. Niet in de eerste plaats omdat een vrijwel ongeclausuleerde bevoegdheid om gerechtelijke procedures op experimentele basis te wijzigen het fundamentele beginsel van rechtszekerheid onder druk kan zetten. Experimenten vervangen immers het reguliere procesrecht in het desbetreffende experiment.⁹ Het idee is dat het Rv de hoofdlijnen van het procesrecht aangeeft en de rechtsprekende instanties de verdere praktische invulling daarvan op zich nemen. In de memorie van toelichting wordt nog geopperd om voor ieder experiment een apart procesreglement op te stellen.¹⁰

Toegegeven, dit biedt wel enige transparantie waar het gaat om de vormgeving en invulling van het experiment, maar het brengt ook de nodige onduidelijkheid met zich mee. Wat blijft er nog over van de ‘normale’ procedure, wanneer bijvoorbeeld verschillende rechtsprekende instanties steeds meer gaan experimenteren voor specifieke zaken? Het is goed voorstelbaar dat het voor een rechtzoekende burger dan nog behoorlijk lastig kan worden om te achterhalen waar hij terecht kan met zijn geschil.

“Ik vraag me sterk af of het de bedoeling is dat de AMvB-regelgever de macht krijgt om op experimentele basis de werking het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering te wijzigen.”

Ik denk verder dat het procesrecht in dit geval het gevaar loopt te veel versnipperd te raken. Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is één groot geheel aan samenhangende bepalingen. Het conceptwetsvoorstel biedt een algemene mogelijkheid om te experimenteren. Deze experimenten kunnen bestaan uit het verlengen en verkorten van termijnen, het versoepelen van beslagmogelijkheden of zelfs het vervangen van de betrokken regels of op onderdelen afwijken daarvan.¹¹ De AMvB-regelgever kan dus vrij gemakkelijk zeer fundamentele regels van het procesrecht bij wijze van experiment buitenspel zetten. Van één samenhangend geheel van de relevante regels is dan niet langer sprake. Dit lijkt mij in het licht van de rechtszekerheid geen goede zaak.

En hoe zit het verder met de legitimiteit van deze algemene afwijkingsmogelijkheid? Uit art. 107 Gw volgt immers dat de wet onder meer het burgerlijk procesrecht ‘regelt’ in wetten. Delegatie van deze codificatietask is inderdaad mogelijk, maar ik vraag me in het licht van deze grondwettelijke bepaling sterk af of het de bedoeling is dat de AMvB-regelgever de macht krijgt om op experimentele basis de werking het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering te wijzigen.¹²

Bovendien zie ik ook de noodzaak van deze wetgeving niet in – zeker in het licht van art. 96 Rv.¹³ Uit art. 96 Rv volgt kort gezegd dat in alle zaken die slechts rechtsgevolgen

betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, zij zich samen tot de kantonrechter kunnen wenden en dat de kantonrechter de vrijheid heeft om te bepalen hoe het geding vervolgens wordt gevoerd. Deze bepaling biedt dus al een degelijke grondslag voor experimenteren met gerechtelijke procedures. Het nut van een aparte Experimentenwet rechtspleging is dan ook niet meteen in te zien.

De uitwerking van een ‘96’-experiment kan op verschillende manieren plaatsvinden. Ingelse stelt in zijn bijdrage terecht voor dat er een formulier opgesteld kan worden voor een eenzijdig verzoek op de voet van art. 96 Rv.¹⁴ In dit formulier kunnen partijen vervolgens de optie krijgen om de procedure op grond van art. 96 Rv in te steken en wordt medegedeeld dat het vonnis van de rechter definitief is en dat hoger beroep wordt voorbehouden.¹⁵ Wanneer een positieve reactie van de wederpartij volgt kan dit formulier worden ingediend bij de kantonrechter. Wanneer een negatieve reactie van de wederpartij volgt om op de voet van art. 96 Rv een procedure te starten, kan de normale procedure worden gestart.¹⁶

Dit lijkt mij een mooie oplossing om toch te kunnen experimenteren en de behoeften van procespartijen tegemoet te komen, zonder dat er nieuwe wetgeving op touw hoeft te worden gezet. De memorie van toelichting wijst er echter nog wel op dat partijen vaak door verslechterde verhoudingen geen zin hebben om mee te werken aan het bewandelen van de alternatieve route van art. 96 Rv.¹⁷ In dat verband denk ik dat er een taak is weggelegd voor zowel de procesadvocaten als de rechter die de zaak behandelt om partijen dichter tot elkaar te brengen. Advocaten kunnen hun cliënten attent maken op de mogelijkheid om gebruik te maken van art. 96 Rv. Een andere mogelijkheid om partijen dit pad toch te laten volgen is door hen op de mogelijkheden van art. 96 Rv te wijzen tijdens bijvoorbeeld een regiezitting.

Hierdoor kan de rechter immers echt maatwerk leveren, zonder door de AMvB-regelgever gebonden te zijn aan een experiment dat de belangen en behoeften van partijen misschien niet altijd even goed dient.¹⁸

Conclusie

Met het bovenstaande in gedachten denk ik niet dat de Experimentenwet rechtspleging noodzakelijk is. Niet alleen omdat het zorgt voor onduidelijkheid bij, met name, de rechtzoekende burger, maar ook omdat het de samenhang van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering te gemakkelijk kan verstoren. Daarnaast kunnen er vraagtekens gesteld worden bij hoe deze Experimentenwet zich verhoudt tot art. 107 van de Grondwet. Volgens mij kan het niet de bedoeling zijn een AMvB-regelgever met deze algemene afwijkingsbevoegdheid de mogelijkheid heeft om soms diep in te grijpen in ons burgerlijk procesrecht. Bovendien biedt art. 96 Rv volgens mij een voldoende grondslag om te experimenteren met gerechtelijke procedures zonder daar een nieuwe wet voor in het leven te roepen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden met het opstellen van een formulier. Wanneer de verhoudingen tussen procespartijen dermate verslechterd zijn, zie ik een rol voor zowel procesadvocaten als de zaaksrechter om hen toch op hun mogelijkheden ingevolge art. 96 Rv te wijzen. Ik denk dat op deze manier niet alleen geëxperimenteerd kan worden met gerechtelijke procedures, maar ook dat de rechter veel beter tegemoet kan komen aan de belangen en behoeften van partijen. De noodzaak van nieuwe wetgeving is in dat licht niet in te zien. De Experimentenwet rechtspleging is naar mijn mening (in zijn huidige vorm) dan ook geen goed idee. ●

¹ Gepubliceerd met de bijbehorende memorie van toelichting op www.internetconsultatie.nl/experimenten. ² MvT, p. 1. ³ In de memorie van toelichting bij het conceptwetsvoorstel worden verschillende experimenten besproken die mogelijk zouden kunnen zijn onder deze wetgeving, zoals het instellen van een MKB-rechter, een deskundige lekenrechter en een alternatieve echtscheidingsprocedure. Zie voor een uitgebreide bespreking van deze voorbeelden ook: P. Ingelse, ‘Experimentenwet: carte blanche verdient nadere overweging’, TCR 2018/3, p. 55 – 64. ⁴ MvT, p. 1. ⁵ MvT, p. 4. ⁶ De internetconsultatie is op 1 juni 2018 gesloten. Te raadplegen via: <www.internetconsultatie.nl>. ⁷ Advies Experimentenwet rechtspleging, Hoge Raad der Nederland 1 juni 2018. Te raadplegen via: <www.rechtspraak.nl>. ⁸ M.J. Hüsen, advocaat te Rotterdam. ⁹ MvT, p. 13. ¹⁰ MvT, p. 13. ¹¹ MvT, p. 2 en 14. Zie ook: Ingelse 2018, p. 59. ¹² Zie ook: Ingelse 2018, p. 60. ¹³ Art. 96 lid 1 Rv luidt als volgt: ‘In alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.’ Art. 96 lid 2 Rv luidt als volgt: ‘Indien slechts een van partijen zich tot de kantonrechter wendt voor toepassing van het eerste lid, wordt aan haar keuze slechts gevolg gegeven indien alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.’ ¹⁴ Ingelse 2018, p. 62 – 63. ¹⁵ Hoger beroep staat zonder voorbehoud niet open ingevolge art. 333 Rv. ¹⁶ Ingelse 2018, p. 63. ¹⁷ MvT, p. 1. Zie ook: Ingelse 2018, p. 63. ¹⁸ Zie ook: Ingelse 2018, p. 60.

In gesprek met Eyup Cerci

Taylor Wessing is een internationaal full-service kantoor met een sterke focus op de industrieën van de toekomst, waaronder Technology, Media & Communications, Life Sciences & Healthcare en Energy. Taylor Wessing is actief in Europa, het Midden-Oosten en Azië. Wereldwijd werken er 1.100 advocaten en notarissen bij Taylor Wessing, vanuit 33 vestigingen verspreid over 19 landen. In Nederland is Taylor Wessing zowel gevestigd op de Zuidas in Amsterdam als in Eindhoven.

Eyup Cerci werkt sinds september 2018 bij Taylor Wessing Amsterdam op de praktijkgroep Real Estate, Banking & Finance. Alvorens bij Taylor Wessing aan de slag te gaan, heeft Eyup gestudeerd aan de Universiteit van Leiden en aan de Universiteit van Oxford. Tijdens zijn studie in Leiden was hij ook lid van Grotius en heeft hij in dat kader deelgenomen aan de Masterclass London. Deze masterclass heeft hem getriggerd om aan de top van de advocatuur te werken. In zijn vrije tijd leest hij veel, houdt hij van reizen, voetbalt hij en kan hij nooit nee zeggen tegen eten.

Hoe bent u bij Taylor Wessing terechtgekomen, wat sprak het meest aan en hoe bevalt het?

Tijdens mijn studie aan de Universiteit van Oxford was ik lid van de Oxford Law Society. Onder het genot van diners en cocktails waren er mogelijkheden om kennis te maken met onder andere Magic Circle law firms. Daarbij was de setting altijd goed; het eten was lekker en (niet onbelangrijk als student) gratis. Tijdens één van die events heb ik kennism gemaakt met Taylor Wessing. Taylor Wessing staat met name bekend om haar reputatie als *forward thinking firm*. Die kennismaking is goed bevallen en tot mijn verbazing hoorde ik dat zij sinds 2015 ook in Nederland zijn gevestigd.

Tegen het einde van mijn studie ben ik me gaan oriënteren op de arbeidsmarkt. Ik had al stages gelopen bij gerenommeerde (middel) grote advocatenkantoren. Hoewel de stages goed bevielen, was ik op zoek naar een combinatie: middelgroot in de omvang, terwijl ze nog wel aan hele grote (internationale) zaken werken. Dergelijke kantoren zijn schaars op de Zuidas. De werkzaamheden bij dat soort kantoren zijn immers meer divers en vanaf het eerste moment krijg je veel verantwoordelijkheid. Daardoor krijg je de kneepjes van het vak sneller onder de knie. Uit mijn research bleek dat Taylor Wessing een dergelijk kantoor is. In het verlengde daarvan sprak de groei, die zij binnen een kort tijdsbestek doormaakte, mij aan. Sinds de opening van een 2^e vestiging in

Amsterdam heeft zij immers vele jonge partners en counsels van bekende Zuidaskantoren naar zich toegetrokken. Dit zou voor mij betekenen dat ik zou gaan werken binnen een jonge, dynamische en een diverse setting – samen met (en onder begeleiding van) professionals op het allerhoogste niveau. De beslissing was om die reden snel genomen. Ik stapte de sollicitatieprocedure in en het klikte meteen goed.

Ondertussen ben ik hier bijna een jaar werkzaam en tot op heden is het ontzettend goed bevallen. Zo ben ik direct in de eerste maand mee gegaan naar het internationale Taylor Wessing voetbaltoernooi in Bratislava. Wereldwijd kunnen jonge voetballiefhebbers binnen Taylor Wessing via deze weg op

een informele wijze met elkaar netwerken. Natuurlijk gaat het daarbij ook om wie de beker uiteindelijk mee naar huis mag nemen. We hadden een plek bemachtigd in de finale tegen het kantoor in London, die de overwinningen van de afgelopen 5 jaar al op haar naam had staan. We hebben het dus moeten opnemen tegen het Tottenham Hotspur FC van Taylor Wessing, die hun spelers hadden geselecteerd uit +500 advocaten. Daar wisten we goed weestand tegen te bieden. Ik heb leren voetballen op de pleinen van de Haagse Schilderswijk en mijn Eindhovense collega's, die sinds jaar en dag PSV bijstaan in vele juridische zaken, hebben zich tevens laten inspireren door de skills van PSV voetballers. Uiteindelijk hebben we de finale gewonnen en voor het eerst de beker naar huis meegenomen.

“Het is belangrijk om open te staan voor feedback en aan te geven waar je minder goed bent om zo je learning curve te maximaliseren.”

Dergelijke sociale internationale events, die in het teken staan van netwerken, worden in vele soorten en maten aangeboden. Zo wordt er bijvoorbeeld ook jaarlijks een marathon, associate weekends, een zeilevent en een (internationale) skireis georganiseerd. In dit verband was ik ook voor het eerst op de latten. Het was een superleuke ervaring; wel veel vallen en opstaan, maar dat hoort erbij. Ik kan niet wachten om volgend jaar weer mee te gaan.



Naast de skireis, vinden er ook in Nederland veel activiteiten plaats, bijvoorbeeld een wielrenwedstrijd, vrijdagmiddagborrel, een Car Rally met cliënten, een tour door de stad met Glow en een voetbaltoernooi in het Philips Stadion etc.

Om terug te komen op je laatste vraag: het bevalt erg goed.

Wat is de kern van uw werkzaamheden, en waar ligt de grootste uitdaging?

Naast de vele sociale events wordt er natuurlijk ook hard gewerkt. Zelf ben ik werkzaam op de praktijkgroep Real Estate, Banking & Finance. Dit is op zichzelf een unieke combinatie wat de werkzaamheden divers en uitdagend maakt. Meestal begin ik rond 9.00 uur en laat mij doorgaans verrassen door mijn inbox, die ik overigens ook buiten kantoor tijden check. Als advocaat-stagiaire moet je namelijk open staan voor alle uitdagingen. Het komt geregeld voor dat ik opdrachten krijg waar

ik nog weinig ervaring in heb, maar wanneer ik dan later het eindresultaat bekijk, maakt dit me trots.

“Tijdens de studie hoorde ik regelmatig dat wanneer je begint met werken, je eigenlijk nog niets weet, maar slechts de tools hebt om aan de slag te gaan. Dat merk ik dagelijks in de praktijk.”

Binnen de praktijkgroep Real Estate, Banking & Finance ben ik werkzaam in de nationale en internationale adviespraktijk. Mijn werkzaamheden bestaan voor een groot deel uit het begeleiden van financiële transacties. Voor iemand in de collegebanken zal dit wellicht niet veel zeggen. In de kern staan we vaak (buitenlandse) banken bij die grote leningen verstrekken aan Nederlandse vennootschappen om een object te financieren in Nederland. Denk



daarbij aan winkelcentra, vastgoed portofolio's of kantoorpanden. Wij stellen doorgaans alle zekerheidsdocumenten op, zoals een pandrecht op aandelen, pandrecht op intra-groep leningen, etc. en we onderhandelen (op het scherpst van de snede) met de advocaten van de kredietnemer over deze documenten. De kredietnemers zijn vaak buitenlandse partijen. Er wordt aan de lopende band gemaild en wekelijks vinden er calls plaats om de transactie zo efficiënt mogelijk te begeleiden. In het verlengde daarvan wil de bank vaak ook weten welke juridische risico's verbonden zijn aan het object. In dat kader stellen wij dan een due diligence-rapport op en omschrijven we het object, de

huurovereenkomsten, verzekeringen en de risico's die daaraan verbonden zijn.

Verder komt het wel eens voor dat ik binnen het kader van een fusie of overname alle stukken moet beoordelen die betrekking hebben op vastgoed. Denk hierbij aan huurovereenkomsten en bankgaranties, maar soms moet ik ook huurovereenkomsten, memo's en adviezen opstellen, dan wel e-mails van cliënten beantwoorden. Procederen doe ik op dit moment nog zelden, maar de Orde van Advocaten verplicht advocaat-stagiaires binnen de stageperiode een aantal keren in rechte op te treden en processtukken te schrijven. Ondertussen heb

ik mijn eerste punten al binnen. Al deze werkzaamheden worden natuurlijk onder begeleiding van ervaren advocaten uitgevoerd. Het werk wordt altijd gecontroleerd en voorzien van feedback. Dit zijn mooie leermomenten. Tijdens de studie hoorde ik regelmatig dat wanneer je begint met werken, je eigenlijk nog niets weet, maar slechts de tools hebt om aan de slag te gaan. Dat merk ik dagelijks in de praktijk. Het is daarom belangrijk om open te staan voor feedback en aan te geven waar je minder goed bent om zo je *learning curve* te maximaliseren. Dat laatste is overigens wel een gedurfde stap.

Daarnaast begeef je je bij Taylor Wessing aan de top van de advocatuur. Daarbij wordt altijd in teamverband gewerkt aan financiële transacties, projecten of deals. Van elk teamlid wordt input verwacht. Het is dus ontzettend belangrijk dat je goed kunt samenwerken, verwachtingen kunt managen, maar bovenal goed kunt communiceren met je teamleden. In mijn eerste week werd door een partner tegen mij gezegd dat 15% procent van mijn dagindeling zal bestaan uit het communiceren met anderen. Het duurde niet lang totdat ik dat besepte. Mijn advies is dan ook om je zelf de volgende Engels zinsnede eigen te maken: ‘Say what you do, and do what you say.’ Daarmee bevorder je het teamwerk, stel je anderen nooit teleur, kom je de afspraken na en creëer je sympathie bij je teamleden.

Het niveau van de werkzaamheden verschilt. De ene keer zijn de juridische vragen uiterst complex waar je lang over kunt worstelen en de andere keer is zijn ze vrij eenvoudig en kan je ze simpelweg beantwoorden door een wetboek open te slaan. We hanteren een open deur-beleid en daardoor kunnen we gerust bij elkaar binnen lopen om te sparren over eventuele oplossingen. Daarbij is het altijd belangrijk dat de focus ligt op de praktische oplossingen en niet zo zeer op de problemen. Het probleem moet uiteraard goed worden gedefinieerd voor dat naar de oplossing wordt gezocht. Soms is er geen antwoord op een vraag, dat is op zichzelf een antwoord, maar er is altijd wel een oplossing voor een probleem. Het vak is op zichzelf dynamisch – je moet scherp, snel en out of the box kunnen denken. Cliënten willen doorgaans een ‘ja’ of een ‘nee’ horen, maar verwachten wel dat je het probleem en de daarmee gepaard

gaande oplossing grondig hebt bestudeerd. Mijn grootste uitdaging is leren om te gaan met onverwachte juridische vragen en het verzorgen van praktische oplossingen.

“Het kan voorkomen dat je binnen de International practice area Real Estate samen met een Engelse of Duitse collega aan een internationale zaak werkt en daarover regelmatig met elkaar overleg voert.”

Hoe onderscheidt Taylor Wessing zich volgens u van de competitie? Wat maakt Taylor Wessing speciaal?

Taylor Wessing is van origine door en door Nederlands. De voorganger van Taylor Wessing was namelijk Deterink Advocaten en Notarissen, dat na een afsplitsing met Holland van Gijzen ontstond. Wat Taylor Wessing onderscheidt van de vele kantoren hier op de Zuidas, is dat zij in Nederland middelgroot in de omvang is, maar tegelijkertijd aan grote (internationale) zaken werkt. Daarnaast heeft zij na de opening van haar tweede vestiging een enorme groei doorgemaakt en heeft zij vele jonge partners en counsels van *reputable* Zuidas kantoren naar zich toegetrokken. Hierdoor heerst er bij Taylor Wessing een diverse Zuidas cultuur.

Het hoofdkantoor van Taylor Wessing in Londen strijdt tegen gender-ongelijkheid. In hoeverre werkt dit door in de Nederlandse vestigingen?

In samenspraak met alle Taylor Wessing-vestigingen wordt

geanalyseerd wat er nodig is op zowel nationaal als internationaal niveau om genderdiversiteit binnen de organisatie te bevorderen. Binnen diverse internationale programma's van Taylor Wessing, waaronder een 'Strategic client programme' en een 'Women leadership programme', ligt een belangrijke focus op genderdiversiteit. We willen met behulp van dergelijke programma's het aantal vrouwen binnen de organisatie vergroten en de doorstroom naar leidinggevende posities verbeteren. We geloven dat diversiteit een basis vormt voor optimale dienstverlening. Wellicht ten overvloede: London is wel samen met Duitsland de belangrijkste partner binnen het netwerk, maar technisch (en juridisch) gezien hebben we anders dan Magic Circle law firms geen hoofdkantoor.

Hoe uit de internationale samenwerking tussen de verschillende vestigingen van Taylor Wessing wereldwijd zich precies?

Die samenwerking vindt met name plaats op sectie- en sectorniveau. Internationaal gezien is Taylor Wessing gestructureerd op international practice areas. Daarbinnen wordt dagelijks samengewerkt aan internationale zaken. Zo kan het dus zijn dat je binnen de International practice area Real Estate samen met een Engelse of Duitse collega aan een internationale zaak werkt en daarover regelmatig met elkaar overleg voert.

Daarnaast heeft iedere International practice area op regelmatige basis calls en fysieke bijeenkomsten om informatie met elkaar uit te wisselen op het gebied van kennismanagement en business development. Zo worden

er bijvoorbeeld door de International practice area Employment, Pensions and Mobility regelmatig webinars georganiseerd voor legal counsels in Noord-Amerika. Aan die webinars werken dan bijvoorbeeld advocaten uit Engeland, Duitsland, Nederland, Frankrijk en Oost-Europa. Ook wordt er veel marketingmateriaal op internationaal niveau gemaakt en worden pitches internationaal aangestuurd. Naast het lokale, Nederlandse werk heb je zo echt het gevoel dat je op een internationaal kantoor werkt.

Taylor Wessing heeft in Nederland een Topsportdesk. Kunt u daar iets meer over vertellen?

De huidige Topsportdesk is officieel in 2013 opgericht toen het kantoor nog onder de naam Deterink Advocaten en Notarissen in de markt actief was. Van oudsher hebben de rechtsvoorgangers van Taylor Wessing cliënten uit de sportwereld van juridische ondersteuning voorzien, zowel sportorganisaties en clubs als individuele topsporters. Zo onderhoudt Taylor Wessing al jaren een zakelijke relatie met PSV Eindhoven, waarbij onlangs de langlopende samenwerking werd verlengd tot 2021.

Vanuit een jarenlange samenwerking met de Rabobank Topsportdesk is in 2013 de Taylor Wessing Topsportdesk ontstaan. Deze wordt mede gedreven vanuit het SX-gebouw in Eindhoven. In dit verzamelgebouw is een groot aantal bedrijven gevestigd die actief zijn in de driehoek sport, marketing en media. De Taylor Wessing Topsportdesk ondersteunt individuele topsporters (voetballers, wielrenners, hockeyers, etc.) en sportorganisaties, zoals clubs en wielerploegen. De juridische dienstverlening raakt

diverse rechtsgebieden, zoals notariële zaken, arbeidszaken, (sponsor)overeenkomsten, IP/IT-gerelateerde onderwerpen en tuchtrecht.

“Hoe de stage binnen kantoor verloopt, heb je deels zelf in de hand – assertiviteit wordt erg op prijs gesteld.”

Hoe kunnen studenten het best kennismaken met Taylor Wessing?

Gedurende het jaar organiseert Taylor Wessing meerdere recruitmentevents en in-housedagen. Daarnaast bezoeken we ook op externe locaties verschillende evenementen. Tijdens deze events laten we de studenten kennismaken en organiseren we interactieve kennissessies in de vorm van bijvoorbeeld een masterclass. Verder kan er altijd gebeld of gemaild worden met HR en vinden we het leuk om onder het genot van een kopje koffie kennis te maken op kantoor. Houd onze website en LinkedIn in de gaten voor nieuwe vacatures en updates. Er is altijd plek voor ambitieuze studenten.

Hoe gaat stage lopen bij Taylor Wessing in zijn werk?

In de regel duren stages bij ons twee maanden, 5 dagen per week. Daarbij moet je vooraf je CV, motivatiebrief, cijferlijsten en eventuele stagebeoordelingen sturen naar onze HR Manager. Je wordt vervolgens uitgenodigd voor een kennismaking waarbij de voorkeursmaanden en eventueel een voorkeursrechtsgebied worden besproken. Hoe de stage binnen kantoor verloopt, heb je deels zelf in de hand – assertiviteit

wordt erg op prijs gesteld. Je wordt betrokken bij alle stappen in het proces. Daarnaast word je als stagiair ook betrokken bij alle informele activiteiten, waardoor je je collega's ook op een andere manier leert kennen.

Hoe ziet de sollicitatieprocedure voor een baan als advocaat-stagiair eruit?

Wij ontvangen graag je stukken (CV, motivatiebrief, cijferlijsten, eventuele stagebeoordelingen). We bespreken deze intern en bij goedbevinden word je uitgenodigd voor het eerste gesprek. Als er wederzijds de wens is om er een vervolg aan te geven, dan volgt er een Online Assessment, een case-ronde en het tweede gesprek. Kijk ook op de website voor openstaande vacatures en contactgegevens. ●

Door Jurian Bos

Facultaire Introductieweek voor eerstejaarsstudenten

2 t/m 6 september 2019

Op 2 september start wederom de facultaire Introductieweek waarin onze faculteit alle nieuwe eerstejaarsstudenten Rechtsgeleerdheid en Criminologie ontvangt.

Doel

De Introductieweek heeft als doel de eerstejaarsstudenten welkom te heten op onze faculteit met verschillende interessante en inhoudelijke activiteiten. Aanwezigheid tijdens de Introductieweek is verplicht.

Programma

De kennismaking start op maandag 2 september met een informatief introductiecollege. Tijdens dit college ontvangen de eerstejaars studietips en kunnen zij vragen stellen aan ouderejaars. Bovendien geven professor Rick Lawson en promovenda Roosmarijn van Es een interessant minicollege over actuele onderwerpen: de ondermijning van de onafhankelijke rechtspraak in een aantal EU-lidstaten respectievelijk de moord op Anne Faber.

Op dinsdag geeft Marilyn Fikenscher, (pers)officier van justitie bij het Openbaar Ministerie in Den Haag, een taalcollege. Zij is voortdurend bezig met taal, net als vele andere praktijkjuristen en -criminologen. Zij licht toe waarom het ontwikkelen van taalvaardigheden van cruciaal belang is. Vervolgens zal professor Dirk Visser de studenten inwijden in de geheimen van de (n)etiquette. De studenten krijgen onder andere tips voor het schrijven van een correcte mail aan faculteitsmedewerkers (dat gaat nog te vaak mis ☺). Ook ontvangen zij een speciaal voor hen gedrukt boek dat belangrijke inzichten biedt in het recht, daders en slachtoffers.

Bovendien vindt op dezelfde dag een informatiemarkt plaats. Onder het genot van een kop koffie of thee kunnen de eerstejaars meer te weten komen over leuke en interessante activiteiten van de studieverenigingen Grotius en CoDe. Ook kunnen zij het boek *Taal uit de Zaal*

daar ophalen. In dit boek illustreert strafrechtadvocaat Mark Teurlings het belang van goed taalgebruik met anekdotes uit de rechtszaal. Mark Teurlings signeert de boeken ter plekke.

Op woensdag staan interactieve gastlezingen met bijzondere gastsprekers op het programma. Voor de criminologiestudenten en de rechtenstudenten zijn er verschillende gastlezingen. De juridische gastlezing gaat over strafzaken en media. Aan het woord komen een rechter, een officier van justitie en een advocaat. Zij hebben ruime ervaring met de media, bijvoorbeeld door publiciteit in zaken betreffende Geert Wilders en de moorden op filmmaker Theo van Gogh en vastgoedhandelaar Willem Endstra. Natuurlijk is er bij beide gastlezingen gelegenheid vragen te stellen.

Ten slotte bekijken de eerstejaars op donderdag of vrijdag een juridische/criminologische film. Na afloop geven docenten een toelichting op belangrijke dilemma's uit de film.

LLP

Tijdens de Introductieweek vinden ook de eerste drie LLP-bijeenkomsten plaats. Hierbij maken de studenten kennis met elkaar en hun docent- en studenttutor, is er aandacht voor taal en de taaltoets en krijgen zij handvatten voor het zoeken in de wettenbundels en het lezen van rechtspraak.

Meer informatie over de Introductieweek en LLP vind je als eerstejaars in het welkomstpakket dat je ontvangt op de faculteitendag op dinsdag 13 augustus 2019. Het programma van LLP en de Introductieweekprogramma vind je in je tutorgroepenrooster en in het programmavel van de Introductieweek.

Wij zien je graag bij de vliegende start van je studie. Tot 2 september! ●

De organisatoren van de Introductieweek

Wanprestatie

Primair nakoming of schadevergoeding?



Nick du Bois
Redacteur

Het contractenrecht zou nutteloos zijn als er geen remedies zouden zijn in het geval van wanprestatie. De twee meest belangrijke remedies zijn enerzijds de vordering tot nakoming en anderzijds de vordering tot schadevergoeding. In landen met een civil law systeem, waaronder Nederland, wordt het recht op nakoming als primaire remedie gezien, terwijl in landen met een common law systeem, zoals het Verenigd Koninkrijk, schadevergoeding de primaire remedie is en nakoming de uitzondering vormt. Aan de hand van voor- en nadelen wordt betoogd dat nakoming de primaire remedie voor contractuele wanprestatie zou moeten zijn en daarmee schadevergoeding de uitzondering, waarbij ter illustratie gebruik wordt gemaakt van zowel Nederlandse als Engelse jurisprudentie.

Nadelen van nakoming als primaire remedie

Nakoming is soms onmogelijk

Soms is nakoming simpelweg fysiek onmogelijk. Het klassieke voorbeeld is het unieke schilderij dat fysiek wordt verwoest in een brand en daardoor nooit meer kan worden geleverd. In enkele gevallen zijn er zelfs wettelijke beperkingen waardoor nakoming feitelijk onmogelijk is. Het importverbod dat Rusland instelde voor groenten en fruit uit Nederland bijvoorbeeld. Er wordt wel beweerd dat de common law, die schadevergoeding als primaire remedie heeft, deze problemen voorkomt.¹ De redenering is dat er geen problemen kunnen zijn met betrekking tot de mogelijkheid of wenselijkheid van nakoming omdat de remedie niet bestaat uit nakoming van datgene wat is beloofd maar het betalen van schade als vervanging van wat is beloofd. Hoewel deze gedachte op zich juist is, betekent dit niet dat de civil law hier geen oplossing voor heeft. Integendeel, de civil law heeft de toevlucht tot schadevergoeding en nutsmaximalisatie helemaal niet nodig. Denk aan het adagium ‘de rechter veroordeelt niet tot het onmogelijke’, dat een uitzondering vormt op het recht op nakoming. Vervangende schadevergoeding is een van de alternatieven, maar men zou ook kunnen denken aan een wederzijdse verplichting tot heronderhandeling. In het geval van het importverbod kunnen partijen bijvoorbeeld kunnen afspreken om allebei water bij de wijn te doen en vriendschappelijk uit elkaar te gaan.

Contractsvrijheid

Men kan betogen dat uit het fundamentele beginsel contractsvrijheid niet alleen voortvloeit dat partijen vrij zijn om een overeenkomst aan te gaan maar ook vrij zijn om een overeenkomst niet na te komen.² Bovendien kunnen daar ook nog eens goede redenen voor zijn. De common law geeft partijen maximale contractsvrijheid, omdat ze ervoor kunnen kiezen om hun belofte niet na te komen zolang ze de wederpartij maar compenseren door middel van schadevergoeding. Nakoming daarentegen zou partijen dwingen tot het nakomen van hun verplichtingen waardoor ze geen keuze hebben. De vraag is evenwel of het beginsel van contractsvrijheid op deze wijze moet worden opgevat. Het contractenrecht is niet onbeperkt, het stelt per definitie al grenzen aan de contractsvrijheid. Men kan bijvoorbeeld geen overeenkomst aangaan waarbij iemand tot slaaf wordt gemaakt. Daarnaast kan contractsvrijheid geen argument zijn voor niet-nakoming van afspraken omdat contracten dan in feite niet meer bindend zijn en daarmee hun functie hebben verloren.

Contractsvrijheid moet als volgt worden uitgelegd: partijen zijn binnen de kaders van het recht vrij om een contract te sluiten en de inhoud daarvan te bepalen, maar zodra het contract tot stand is gekomen zijn partijen aan hun beloften gebonden, al staat het partijen wel vrij om met wederzijds goedvinden af te spreken om bestaande beloften te wijzigen.

Het risico van een remedie die een of geen van partijen wil

Als nakoming de primaire remedie voor wanprestatie is dan bestaat het risico dat de rechter de tekortkomende partij veroordeelt tot nakoming terwijl geen van de partijen dat wil of een van de partijen dat niet wil. Er kunnen verschillende situaties worden onderscheiden. In het eerste geval wil geen van de partijen dat alsnog wordt nagekomen. Als er sprake is van persoonlijke dienstverlening kan de relatie tussen partijen ernstig verstoord zijn en willen partijen liever niets meer met elkaar te maken hebben. In het tweede geval wil de partij die wanprestatie heeft gepleegd niet alsnog nakomen. Denk aan hoge kosten die wellicht moeten worden gemaakt, zoals in HR Multi Vastgoed / Nethou, waar vervanging van de gehele gevelbeplating van een gebouw destijds enkele miljoenen guldens zou kosten.³ Het derde en laatste geval is dat de benadeelde partij niet wil dat alsnog wordt nagekomen. Bijvoorbeeld omdat late nakoming ongewenst is, zoals bloemen en taart die pas worden afgeleverd nadat de bruiloft heeft plaatsgevonden, of er is geen vertrouwen meer in volledige nakoming door de andere partij.

De common law ondervangt dit probleem door nakoming als de uitzondering te beschouwen. Dit levert goede resultaten op voor alle gevallen: indien beide partijen geen nakoming wensen en in het geval een van de partijen geen nakoming wil. Door middel van schadevergoeding wordt de schade die de benadeelde partij heeft geleden gecompenseerd, kunnen partijen uit elkaar gaan en kan bovendien de benadeelde partij alsnog met een andere partij een contract sluiten om de prestatie alsnog te bewerkstelligen. De civil law heeft meer problemen met deze situaties, voornamelijk als een van beide partijen wel nakoming wil en de ander niet. Dit blijkt uit een Nederlandse uitspraak waarin een kunstenaar werd veroordeeld tot nakoming en alsnog een kunstwerk moest maken – en zoals viel te verwachten liep dat uiteindelijk uit op een ramp.⁴ Toch heeft ook de civil law een oplossing. Illustratief is het oordeel van de Hoge Raad in Multi Vastgoed / Nethou waarin werd geoordeeld

dat hoewel de benadeelde partij een keuze heeft tussen nakoming en schadevergoeding, die keuze is gebonden aan de eisen van redelijkheid en billijkheid, waarbij mede de gerechtvaardigde belangen van de wederpartij een rol spelen.⁵ De redelijkheid en billijkheid, een van de kenmerken van de civil law die in de common law ontbreekt, biedt aldus een oplossing.

Economisch efficiënt

Vanuit rechtseconomisch perspectief is de common law economisch efficiënter dan de civil law. Zo kan het bijvoorbeeld verspilling voorkomen. In de fameuze Engelse zaak *Ruxley Electronics v Forsyth* was een zwembad enkele centimeters minder diep dan afgesproken en zou volledige nakoming de sloop en herbouw van het gehele zwembad vereisen, wat veel tijd, geld, moeite en verspilling zou kosten.⁶ Daarom zou het economisch gezien beter zijn om een schadevergoeding te betalen.

Daarnaast kan schadevergoeding de algehele maatschappelijke welvaart vergroten. Deze theorie is bekend onder de naam 'efficient breach' en is afgeleid van de utilistische nutsmaximalisatie.⁷ De eerste stap van deze theorie is dat de schade die de benadeelde partij als gevolg van de wanprestatie lijdt wordt vergoed en daarom niet slechter af is dan als het contract wel was nagekomen. De tweede stap neemt aan dat partijen alleen hun contractuele verplichtingen zullen schenden als de baten hoger zijn dan de kosten, waardoor de maatschappelijke welvaart zal toenemen. Nakoming als primaire remedie daarentegen biedt partijen geen keuze en dus niet de mogelijkheid om de maatschappelijke welvaart te vergroten.

Dit betekent niet dat de civil law altijd zal leiden tot verspilling. Er zijn namelijk uitzonderingen op de vordering tot nakoming, zoals de eisen van de redelijkheid en billijkheid, zoals hiervoor al is gezien. Ook valt er het een en ander op de 'efficient breach' theorie af te dingen. Zo wordt in de eerste stap verondersteld dat de benadeelde partij volledig wordt gecompenseerd door de schadevergoeding, maar dit is niet altijd het geval. Een geannuleerde cruise-vakantie waar een familie al maanden naar heeft uitgekeken kan niet worden goedge maakt met teruggave van de reissom, het ging immers niet om geld maar om een beleving. Bovendien wordt in de tweede stap aangenomen dat partijen altijd rationeel handelen, al is inmiddels algemeen bekend dat dit zeker niet altijd het geval is, onder andere omdat emoties meespelen en partijen niet over alle benodigde informatie beschikken.

Voordelen van nakoming als primaire remedie

Een sociale benadering

Een van de kenmerken van de civil law is dat de nadruk wordt gelegd op het sociale, maatschappelijke, menselijke aspect van het contractenrecht. Het gaat in de kern om het nakomen van beloften, het respecteren van en rekening houden met de ander. Het contractenrecht bouwt voort op iets dat al in de mens zit: het gevoel van rechtvaardigheid, eerlijkheid en wederkerigheid. De common law ziet het contractenrecht te veel als een financieel instrument voor bedrijven en consumenten die in een vrije markt hun eigen belang ten koste van dat van anderen nastreven. Dit leidt tot een juridisering van de maatschappij waarin alleen nog maar rechten centraal staan en een ware claimcultuur ontstaat, met de Verenigde Staten als schrikbeeld, waar miljoenenclaims aan de orde van de dag zijn. Bovendien heeft dit tot gevolg dat het recht steeds meer wordt gebruikt voor zaken waar het nooit voor bedoeld was: het doordrukken van politiek beleid, enzovoorts. De belangenafweging die in de civil law centraal staat wordt door de Hoge Raad ook gevonden in algemene beginselen en past bij de verplichtingen die partijen al hebben tijdens de precontractuele fase.⁸

Schadevergoeding is vaak onbevredigend

Hoewel schadevergoeding niet onbelangrijk is, is het vaak wel onbevredigend. Dit is in de eerste plaats het geval bij prestaties die simpelweg niet of onvolledig in geld kunnen worden uitgedrukt. Zie het eerder aangehaalde voorbeeld van de geannuleerde vakantie, maar denk ook aan de aanschaf van unieke goederen zoals een zeldzaam schilderij of een huis. Daar komt nog bij dat dit soort situaties een immateriële kant heeft, zoals gederfd genot en misgelopen verwachtingen. Maar ook bij op het eerste gezicht generieke goederen kan schadevergoeding ontoereikend zijn en komt men toch bij nakoming uit. Een voorbeeld hiervan in de Engelse rechtspraak is *Sky Petroleum v VIP Petroleum*.⁹ Partijen hebben een langdurig koopcontract gesloten voor olie en op een gegeven moment ontbindt een van de partijen het contract, waardoor de andere partij zonder olie zou komen te zitten omdat er ten tijde van de oliecrisis geen andere voorraad voorhanden was.

In de tweede plaats biedt schadevergoeding geen uitkomst als het contract ten gunste komt aan derden die geen contractspartij zijn, wat kan leiden tot onrechtvaardige uitkomsten. In *Beswick v Beswick* was een weduwe

gerechtigd tot het ontvangen van het pensioen van haar overleden man, maar ze leed juridisch gezien geen schade wegens de contractbreuk omdat ze zelf geen partij was bij het contract.¹⁰ Als het gaat om de uitoefening van politieke vrijheden door derden biedt schadevergoeding al helemaal weinig soelaas. Illustratief is *Verrall v Great Yarmouth BC* waarin een nieuw gemeentebestuur met een andere politieke kleur een huurcontract ten behoeve van een politiek debat niet nakomt en uiteindelijk door de Engelse rechter wordt veroordeeld tot nakoming.¹¹

Berekening van de schadevergoeding kan lastig zijn

Zelfs als de voorgaande obstakels zich niet voordoen is het berekenen van de schadevergoeding in de praktijk een lastige opgave. Er kunnen grofweg twee methoden worden onderscheiden. De eerste is ‘the difference in value measurement’, oftewel het verschil van de waarde van de prestatie vergeleken met volledige nakoming.¹² In het eerder aangehaalde voorbeeld van het zwembad zal de waarde ondanks dat het iets dieper had moeten zijn min of meer gelijk zijn. De benadeelde partij heeft echter niet gekregen wat hem was beloofd en de schadevergoeding zal gebaseerd op deze methode nihil zijn. Het mogelijke gevolg van de common law waarin schadevergoeding centraal staat: partijen zijn geneigd tot wanprestatie wanneer dat voor hen voordelig is. Dat wil zeggen dat ze tijd en geld besparen door bijvoorbeeld iets kleinere zwembaden te bouwen en als dat geen significant verschil in de waarde van de prestatie oplevert hoeven ze niet alsnog volledig na te komen én geen schadevergoeding te betalen. Bovendien spelen problemen met de begroting van immateriële schade ook hier een rol. Als men een kamer in een 3-sterrenhotel in plaats van de geboekte 5 sterren krijgt kan het verschil in kamerprijs wel worden vergoed, maar het verschil in de beleving en de teleurstelling is veel lastiger te waarderen. De andere methode is ‘the cost of cure measurement’, oftewel de kosten van het herstellen van de tekortkoming.¹³ Dit levert hetzelfde probleem op als met de nakoming: disproportionele herstellkosten in

verhouding met de tekortkoming. De common law zal een uitzondering moeten maken op het principe van de volledige schadevergoeding van de beloofde contractuele prestatie, namelijk door een lagere schadevergoeding toe te kennen.

De civil law vermijdt deze lastige situaties voor een groot deel. Het uitgangspunt is nakoming en lastige schadeberekeningen zijn dus in beginsel niet aan de orde. Alleen als de nakoming in strijd is met de redelijkheid en billijkheid omdat bijvoorbeeld de kosten buitensporig zijn zal schadevergoeding in beeld komen. De schadevergoeding zal dan net als in de common law niet bestaan uit een volledige vergoeding van de beloofde prestatie. Bovendien zullen partijen ook bij de keuze voor een vervangende schadevergoeding rekening moeten houden met de eisen van de redelijkheid en billijkheid en de belangen van de wederpartij, zo oordeelde de Hoge Raad recent nog.¹⁴

Conclusie

Aan de hand van het Engelse enerzijds en het Nederlandse recht anderzijds is betoogd dat bij contractuele wanprestatie de benadering van de civil law is te prefereren boven die van de common law. Terwijl de civil law nakoming als uitgangspunt neemt staat de schadevergoeding bij de common law centraal. Hoewel nakoming als primaire remedie op het eerste gezicht een aantal belangrijke nadelen lijkt te hebben, blijkt dat na een uitvoerige analyse toch anders te zijn. Bovendien heeft de civil law een aantal voordelen die niet zonder meer van toepassing zijn op de common law. ●

¹ J. Cartwright, *Contract law: an introduction to the English law of contract for the civil lawyer*, Hart Publishing 2016, p. 301. ² S.A. Smith, *Contract Theory*, Oxford: Oxford University Press 2004, p. 359. ³ HR 5 januari 2001, ECLI:NL:HR:2001:AA9311 (*Multi Vastgoed / Nethou*). ⁴ Rb. Rotterdam 24 juni 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:4417 (*Kreuk / Vo*). ⁵ HR 5 januari 2001, ECLI:NL:HR:2001:AA9311 (*Multi Vastgoed / Nethou*), r.o. 3.2. ⁶ *Ruxley Electronics v Forsyth* [1995] 3 All ER 268. ⁷ M. Veldman, ‘Grenzen aan het recht op nakoming’, WPNR 2001/5455, p. 737. ⁸ M.A.M.C. van den Berg, ‘De keuze tussen nakoming, schadevergoeding of ontbinding en de belangen van de debiteur’, WPNR 2001/6439, p. 299. ⁹ *Sky Petroleum v VIP Petroleum* [1974] 1 WLR 576. ¹⁰ *Beswick v Beswick* [1968] AC 58. ¹¹ *Verrall v Great Yarmouth BC* [1980] 1 All ER 839. ¹² J. Cartwright, *Contract law: an introduction to the English law of contract for the civil lawyer*, Hart Publishing 2016, p. 289. ¹³ J. Cartwright, *Contract law: an introduction to the English law of contract for the civil lawyer*, Hart Publishing 2016, p. 290. ¹⁴ HR 21 april 2017, ECLI:NL:HR:2017:743.

Wat is rechtsfilosofie?

In de Elsevier van 6 april jl. werd mijn vakgebied, de rechtsfilosofie, door columnist Gerry van der List weggezet als ‘een soort veredelde columnistiek met een hoop voetnoten.’¹ Dat zit me nog steeds dwars. Het zou best kunnen dat sommige rechtsfilosofen inderdaad op dat treurige niveau acteren, maar dat kan het vakgebied als geheel toch moeilijk worden aangewreven. Vandaar dat ik me, aan het begin van het academisch jaar, genoodzaakt zie een korte apologie van de rechtsfilosofie te schrijven. Aangezien Gerry blijkbaar niet weet wat het vak inhoudt, zal ik dat doen door uit te leggen wat rechtsfilosofie is en waarom we niet zonder kunnen.

Ik begin meteen terminologische kwestie. ‘Rechtsfilosofie’ kan in ruime en enge zin begrepen worden. Hegel gebruikte het woord in ruime zin in zijn klassieke werk *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. Daarin vinden we zijn politieke filosofie. In de politieke filosofie staan vragen centraal als ‘wat is rechtvaardigheid?’, ‘waarom zou ik de wet gehoorzamen?’ en ‘wat is de ideale staat?’ Tegenwoordig wordt, met name in de Angelsaksische wereld, rechtsfilosofie ook wel in enge zin opgevat, als een subdiscipline die zich uitsluitend bezighoudt met de vraag ‘wat is recht?’ Het Engels maakt een onderscheid tussen de rechtsregels die in een land gelden (law) en het idee van rechtvaardigheid (justice), wat in het Nederlands en Duits niet bestaat. Analytisch gezien is dat prettig, want recht en rechtvaardigheid vallen niet noodzakelijkerwijs samen, maar het kan ook tot een fatale blikvernauwing leiden. ‘Wat zijn de geldende rechtsregels in Nederland?’ is immers, na de algemene acceptatie van de door H.L.A. Hart verdedigde scheiding tussen recht en moraal, een empirische vraag geworden, die makkelijk te beantwoorden is. De methode om een antwoord op die vraag te vinden ligt al in de vraag zelf besloten. We weten

dat we in juridische handboeken of officiële documenten op zoek moeten naar de in Nederland geaccepteerde rechtsbronnen, om vervolgens in die bronnen de geldende regels te vinden. Met de vervolgvraag ‘zijn die rechtsregels ook rechtvaardig?’ is echter iets gek aan de hand. Ineens weten we niet meer hoe we verder moeten. Wat is rechtvaardigheid? Waar vinden we die? Via welke methode? Moet ik me aan onrechtvaardige regels houden? Wie bepaalt dat? Die vragen zijn veel minder makkelijk te beantwoorden, terwijl ze toch veel belangrijker zijn voor iedereen die het enkele feit dat een wet geldend recht is onvoldoende reden vindt om die wet klakkeloos te gehoorzamen, ongeacht de inhoud. Gezien het belang van die op het eerste gezicht onbeantwoordbare vragen vat ik de rechtsfilosofie in ruime zin op, dus als politieke filosofie of theorie, waarin alle hierboven genoemde vragen en onderwerpen aan bod komen, en niet alleen de vraag ‘wat is recht?’.

Geconfronteerd met de vraag ‘wat is rechtvaardigheid?’ staan we perplex. Hoe komt dat? Volgens de Engelse filosoof Isaiah Berlin omdat het een typisch filosofische

vraag is.² Berlin maakt een onderscheid tussen drie soorten vragen. Empirische vragen, zoals ‘waar is mijn jas?’ of ‘hoe zit het strafrecht van de Verenigde Staten in elkaar?’ of ‘waarom valt een appel naar beneden als ik hem loslaat?’ kunnen worden beantwoord met behulp van empirische methoden, zoals waarneming en experiment. Dat zijn de methoden van het gezonde verstand en de natuur- en sociale wetenschappen. Vervolgens zijn er formele vragen, zoals ‘hoeveel is 2+2?’, die leiden tot antwoorden op grond van strikte afspraken over definities, veronderstellingen en deductieregels. Formele vragen komen voor in de wiskunde, logica en grammatica. Het kenmerk van deze twee soorten vragen is dat we weten hoe we ze moeten beantwoorden, met behulp van welke methode en op grond van welk bewijs, ook als we op dit moment het antwoord niet weten. De ideeëngeschiedenis bestaat grotendeels uit pogingen om alle vragen zo te formuleren dat ze in een van deze twee categorieën vallen. Toch blijven er altijd vragen over die noch empirisch, noch formeel zijn. Vragen als ‘waar is de afbeelding in de spiegel?’, ‘wat is tijd?’ en ‘zijn alle mensen werkelijk broeders?’, dat zijn filosofische vragen. Het verschil met empirische en formele vragen is dat de vraag zelf niet in de richting van het goede antwoord wijst. De methode om het antwoord te vinden ligt niet in de vraag zelf besloten. Het is echter duidelijk dat zulke vragen, net als de vraag ‘wat is rechtvaardigheid?’, niet op basis van waarnemingen of berekeningen kunnen worden beantwoord. Hoe komt het dat zulke vragen blijven bestaan en zich niet tot empirische of formele vragen laten reduceren?

Dat komt omdat zulke vragen vaak geen betrekking hebben op *wat* we waarnemen, maar op *hoe* we dat doen. Berlin voert hier Kant ten tonele.³ Kant was volgens Berlin de eerste die een strikt onderscheid maakte tussen de feiten – de data van onze zintuiglijke waarneming – en de concepten en categorieën die we gebruiken om ze te ordenen. We hebben volgens Kant nooit rechtstreeks toegang tot de werkelijkheid, maar altijd alleen via ons denken. En tijdens het denken hebben we een conceptuele bril op, die we nooit af kunnen zetten; een referentiekader dat we nodig hebben om überhaupt na te kunnen denken. We kunnen ons alleen bewust worden van dat kader. Dan leren we volgens Berlin dat de begrippen die we gebruiken om na te denken over mens en maatschappij deel uitmaken van een soort metafysisch model over de menselijke

natuur, toestand en bestemming.⁴ Dat model bepaalt in belangrijke mate hoe we de sociale werkelijkheid zien en daarmee wat we rechtvaardig en onrechtvaardig vinden. Daarover verschilt hij met Kant van mening. Kant beweerde dat alle mensen altijd dezelfde concepten en categorieën van het verstand gebruiken, ongeacht de cultuur of historische periode waarin ze leven. Berlin ontkent dat. Volgens hem is de manier waarop we over politiek, moraal en recht nadenken grotendeels historisch bepaald.⁵ We volgen vaak onbewust een model dat al lang geleden door een filosoof werd bedacht. Zo ontwikkelde Plato een meetkundig, Aristoteles een biologisch en Thomas van Aquino een hiërarchisch model om over rechtvaardigheid na te denken. Iets recenter stelden de klassieke liberalen de staat voor als een scheidsrechter of nachtwaker, waarna Lenin en Stalin de Sovjet-Unie juist begrepen naar analogie van een marcherend leger. Zulke modellen zijn vaak onvolledig en tegenstrijdig. Het is de taak van de rechtsfilosofie om ze te analyseren door de verborgen aannames die erin zitten bloot te leggen en te bekritisieren.

Waar vind je die modellen? In de klassieke werken over politiek en recht. In zijn magistrale overzicht van het westerse denken over politiek, *On Politics*, definieert Alan Ryan een politiek theoreticus als iemand die is geobsedeerd door ongeveer twee dozijn boeken.⁶ Hetzelfde geldt voor rechtsfilosofen. Zij lezen en onderwijzen meesterwerken als Plato's *Politeia*, Aristoteles' *Politica*, Hobbes' *Leviathan*, Rousseau's *Du contrat social*, Tocqueville's *De la démocratie en Amérique*, het verzameld werk van Marx, Herzens *Bylôje i dôemy*, Mill's *On Liberty*, Oakeshott's *On Human Conduct* en Nadjezda Mandelstams memoires over de Stalintijd. Dat is een prachtig vak, dat helemaal niets te maken heeft met veredelde columnistiek. Daartoe verwordt het pas als mensen hun eigen werk ten onrechte beter vinden dan deze klassiekers en dat aan de studenten gaan voorschrijven. Dat vond men in het Oxford van Isaiah Berlin terecht een beetje vulgair. ●

Robbert-Jan Winters studeerde cum laude af in de rechtsfilosofie. Hij promoveert momenteel in Leiden bij prof. Kinneging. Het onderwerp van zijn proefschrift, met als werktitel Het gesprek van de mensheid, is de filosofie van Michael Oakeshott.

¹ G. van der List, ‘Paul Cliteur kan beter opstappen als hoogleraar’, *Elsevier Weekblad*, 6 april 2019, 18. ² I. Berlin, ‘The Purpose of Philosophy’, in *Concepts and Categories* (Princeton: Princeton University Press, 2013 (eerste editie 1978)), 3. ³ *Ibid.*, 9. ⁴ *Ibid.* ⁵ Dat geldt overigens niet, of in veel mindere mate, voor de natuurwetenschappen. ⁶ A. Ryan, *On Politics* (Londen: Penguin, 2013 (eerste editie 2012)), xx.

De Poolse rechtsstaat voor het Hof van Justitie (I)



Joris van de Riet
Redacteur

HvJ EU (GK) 24 juni 2019,
C-619/18,
ECLI:EU:C:2019:531
Commissie/Polen
(Onafhankelijkheid van het
Hooggerechtshof)

Eind juni was een feest voor degenen met grote interesse in de Europese aanpak van de aantasting van de Poolse rechtsstaat: in een week tijd verschenen achtereenvolgens een conclusie van de advocaat-generaal over de aantasting van de Poolse lagere gerechten,¹ een arrest inzake de onafhankelijkheid van het Hooggerechtshof met het oog op bepaalde nieuwe pensioenwetten, en een conclusie van de advocaat-generaal inzake de ‘tuchtkamer’ van het Hooggerechtshof.²

De Poolse rechterlijke macht – een onderwerp waarover ik eind vorig jaar al het een en ander schreef – ligt sinds enige jaren zwaar onder vuur van de conservatief-nationalistische regeringspartij *Prawo i Sprawiedliwość* (Recht en Rechtvaardigheid, afgekort PiS). PiS heeft een reeks aan ‘hervormingen’ doorgevoerd die de onafhankelijkheid van het gerechtelijk apparaat sterk bedreigen. In 2016 werd het Constitutioneel Tribunaal de facto overgenomen door rechters die gunstig stonden tegenover PiS, waarna de partij nu ook het Hooggerechtshof en de lagere gerechten heeft geprobeerd te ‘hervormen’. Dat gaat echter niet zonder slag of stoot: zowel vanuit de Poolse rechterlijke macht als vanuit de Europese Unie worden talrijke pogingen ondernomen om de Poolse rechtsstaat te redden.

In deze aanpak van de antirechtsstatelijke maatregelen van de Poolse regering zijn een aantal afzonderlijke ‘takken’ te onderscheiden. Allereerst is er uiteraard de politieke weg van artikel 7 VEU, de ‘nucleaire optie’ via welke de Raad en de Europese Raad kunnen vaststellen dat er sprake is van een ernstige schending van de waarden waarop de Unie berust en op basis daarvan sancties kunnen opleggen, zoals het opschorten van het stemrecht (art. 7(3) VEU). De Europese Commissie is eind 2017 een artikel 7-procedure begonnen om dit te bereiken,³ maar vooralsnog zit er weinig schot in de zaak.⁴ Er zijn daarom verschillende andere initiatieven gaande om de Poolse rechtsstaat te beschermen via het Hof van Justitie (hierna: Hof). Daartoe behoort enerzijds een stroom aan prejudiciële vragen van Poolse rechters – zowel van de lagere gerechten als van het Hooggerechtshof – inzake hun eigen onafhankelijkheid en anderzijds een aantal inbreukprocedures op grond van artikel 258 VWEU die de Commissie heeft aangespannen.

Dit artikel vormt het eerste deel van een annotatie bij een arrest van het Hof in een van die inbreukprocedures, namelijk die inzake de aantasting van het Poolse Hooggerechtshof. In dit nummer zal ik ingaan op de achtergrond van de procedure en de uitspraak van het Hof; in het volgende nummer zal ik ’s Hofs arrest analyseren en in context plaatsen.

Feiten en procesverloop

Op 3 april is de Poolse *ustawa o Sądzie Najwyższym* (nieuwe wet inzake de *Sąd Najwyższy*, hierna aangehaald als USN 2017) van 8 december 2017 in werking getreden. Artikel 37 lid 1 van deze wet bepaalt, kort samengevat, dat rechters van het Hooggerechtshof met

pensioen gaan zodra ze 65 jaar worden, tenzij ze de president van Polen om toestemming vragen om langer aan te blijven; wordt die toestemming verleend, dan geldt deze voor een periode van drie jaar, die eenmaal kan worden verlengd (lid 4). Rechters die in functie zijn en de leeftijd van 65 jaar reeds hebben bereikt worden met onmiddellijke ingang ontslagen (art. 111 lid 1 USN 2017).⁵ Voor de inwerkingtreding van de USN 2017 was de pensioenleeftijd voor rechters overigens 70 jaar.

De Europese Commissie heeft de Poolse regering op 2 juli 2018 laten weten dat zij de USN 2017 in strijd achtte met het Unierecht, in het bijzonder artikel 19(1) VEU en artikel 47 Handvest. Bij brief van 2 augustus heeft Polen hierop gereageerd en ontkend dat de maatregelen het Unierecht schenden. Op 14 augustus heeft de Commissie haar met redenen omkleed advies uitgebracht, waarin zij haar eerdere standpunt dat de USN 2017 strijdig is met het Unierecht herhaalde en Polen verzocht maatregelen te nemen om aan het advies te voldoen; tegen dit advies heeft Polen op 14 september bezwaar gemaakt en geweigerd nadere maatregelen te nemen. De Commissie heeft in reactie hierop beroep bij het Hof van Justitie ingesteld op grond van artikel 258 VWEU.

Bij het instellen van het beroep heeft de Commissie het Hof ook verzocht om voorlopige maatregelen te treffen om verdere schade te voorkomen, namelijk ervoor te zorgen dat alle rechters van het Hooggerechtshof hun ambt kunnen blijven uitoefenen zoals vóór de inwerkingtreding van de USN 2017 en Polen te verbieden nieuwe rechters te benoemen in hun plaats of een nieuwe president te benoemen. Dit verzoek is op 19 oktober voorlopig toegewezen door de vicepresident van het Hof⁶ en op 17 december door de Grote Kamer totdat het arrest ten gronde is gewezen.⁷ Op 9 januari 2019 heeft Hongarije toestemming gekregen om te interveniëren in de procedure aan de zijde van Polen.

Oordeel van het Hof

Ontvankelijkheid

Alvorens in te gaan op de vraag of de bestreden Poolse wetgeving inderdaad strijdig is met het Unierecht, dient het Hof eerst de vraag te beantwoorden of de wetgeving überhaupt binnen het bereik van het Unierecht valt. Polen en Hongarije hebben dat namelijk bestreden, stellende (onder verwijzing naar o.a. het attributiebeginsel van art. 5(2) VEU) dat de organisatie van de rechtspraak een zuiver interne zaak is waar de Europese Unie niets mee te maken



Een demonstratie tegen de antirechtsstatelijke maatregelen van PiS in 2018. Op de borden staat 'Grondwet'. Bron: M. Santora & J. Berendt, 'Court Orders Poland To Reinstate Justices', *The New York Times* 20 oktober 2019, p. A5.

heeft; daarnaast valt de wetgeving die aan de zaak ten grondslag ligt niet onder het Unierecht omdat, anders dan in de door de Commissie aangehaalde zaak *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*⁸ (hierna: *ASJP*) waarin het van Uniewege opgelegde bezuinigingsmaatregelen betrof, het hier geen maatregelen betreft die op enige wijze verband houden met het Unierecht. Tot slot is artikel 47 Handvest niet van toepassing, omdat deze zaak buiten de in artikel 51(1) Handvest omschreven reikwijdte valt.⁹

Het Hof gaat niet mee in de bezwaren van Polen en Hongarije. Onder verwijzing naar onder andere *ASJP* en *L.M.*¹⁰ merkt het Hof op dat artikel 19(1) VEU het in artikel 2 VEU genoemde beginsel van de rechtsstaat waarborgt en de lidstaten verplicht ervoor te zorgen dat het Unierecht wordt toegepast en dat daarbij sprake is van een daadwerkelijke rechtsbescherming.¹¹ Het betreft hier en algemeen beginsel van Unierecht dat voortvloeit uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten en is neergelegd in de artikelen 6 en 13 EVRM en dat daarom van toepassing is ongeacht de situatie waarin de lidstaten het ten uitvoer brengen.¹²

Dat de bestreden wetgeving in deze zaak geen 'band' met het Unierecht heeft zoals in *ASJP* is niet relevant: dat *ASJP* toevallig wetgeving betrof die diende ter uitvoering van Europese bezuinigingsmaatregelen was niet van belang voor het oordeel dat artikel 19(1) VEU van toepassing was. De enige vraag die van belang is voor de toepasselijkheid van artikel 19(1) VEU is namelijk of er sprake is van een gerechtelijke instantie die mogelijk Unierecht toepast.¹³ Dat leidt tot de conclusie dat artikel 19(1) VEU ook van toepassing is op de onderhavige zaak

over het Poolse Hooggerechtshof: dat kan namelijk ook uitspraak doen over zaken waarin Unierecht aan de orde is en is daarom een 'rechterlijke instantie' in de zin van het Unierecht. Het Hooggerechtshof dient daarom ook te voldoen aan de door het Hof genoemde vereisten van daadwerkelijke rechtsbescherming.¹⁴

Tot slot rekent het Hof af met het Pools-Hongaarse bezwaar dat de organisatie van de rechterlijke macht een bevoegdheid is die enkel bij de lidstaten ligt. Hoewel het Hof niet ontkent dat dat inderdaad een nationale bevoegdheid is, dienen de lidstaten daarbij wel de verplichtingen die het Unierecht oplegt in acht te nemen. De verplichting om een zekere mate van rechtsstatelijkheid in het systeem in te bouwen vormt geenszins een Unierechtelijke 'overname' van een bevoegdheid van de lidstaten.¹⁵

Eerste grief

In haar betoog dat Polen het Unierecht, en meer in het bijzonder artikel 19(1) VEU, schendt, onderscheidt de Commissie twee afzonderlijke schendingen. De eerste daarvan is de verlaging van de pensioenleeftijd voor zittende rechters, waardoor sommige rechters de facto met onmiddellijke ingang worden ontslagen. De tweede schending is de discretionaire bevoegdheid die de Poolse president heeft om de termijn van rechters voor tweemaal drie jaar te verlengen.¹⁶ In het navolgende zal ik deze grieven apart behandelen.

In haar eerste grief stelt de Commissie zoals gezegd dat Polen door de rechters van het Hooggerechtshof die 65 jaar of ouder zijn met vervroegd pensioen te sturen de facto rechters ontslaat en daarmee hun onafhankelijkheid schendt, hetgeen in strijd is met het in artikel 19(1) vastgelegde beginsel van rechterlijke onafhankelijkheid en onafzetbaarheid. Bovendien leidt dit vervroegde pensioen ertoe dat de president van het Hooggerechtshof, die volgens artikel 183 lid 3 van de Poolse grondwet voor een periode van zes jaar wordt benoemd, gedwongen wordt af te treden voor het aflopen van die grondwettelijke termijn.¹⁷

Polen heeft hiertegen ingebracht dat er wel degelijk voldoende waarborgen zijn voor de rechterlijke onafhankelijkheid: omdat de verlaging van de pensioenleeftijd van toepassing is op alle rechters wordt er geen druk uitgeoefend op specifieke rechters en worden zij dus niet aangetast in hun onafhankelijkheid. Voorts behoudt een gepensioneerde rechter zijn titel en een

recht op een pensioen, dus de pensionering vormt geen ontzetting uit het ambt. Onder verwijzing naar *ASJP* stelt Polen dat het Hof reeds heeft geoordeeld dat lidstaten de arbeidsvoorwaarden van rechters mogen aanpassen, ook als dat in hun nadeel is.¹⁸ Het doel dat deze maatregel dient is het gelijk trekken van de pensioenleeftijd van de rechters van het Hooggerechtshof met die van alle werknemers in Polen, zodat alle personen die werkzaam zijn bij het Hooggerechtshof op dezelfde leeftijd met pensioen gaan.¹⁹

Het Hof maakt korte metten met al deze tegenwerpingen van Polen. Hoewel er in theorie legitieme redenen denkbaar zijn die een lidstaat ertoe kunnen brengen de pensioenleeftijd voor rechters te verlagen, zijn er volgens het Hof verschillende redenen om aan te nemen dat daar in dit geval geen sprake van is. Zo heeft de Commissie voor Democratie door Recht van de Raad van Europa (bijgenaamd de Venetië-commissie) geconcludeerd dat de Poolse regering in de memorie van toelichting bij de USN 2017 andere redenen aandraagt dan het gelijktrekken van de pensioenleeftijd van alle werknemers.²⁰ Ook strookt de procedure waarbij de president van Polen de termijn van een rechter kan verlengen niet met het kennelijke doel de pensioenleeftijd gelijk te trekken.²¹ Verder wijst het Hof er nog op dat ‘gewone’ werknemers bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar weliswaar met pensioen kunnen gaan, maar daar absoluut niet toe gedwongen worden – dit in tegenstelling tot de rechters, die wel verplicht zijn met pensioen te gaan. Polen heeft hier geen goede reden voor gegeven, en de maatregel is ook wel bijzonder ingrijpend en in het geheel niet evenredig gelet op het kennelijk ermee te dienen doel.²²

Tweede grief

Naast de gedwongen pensionering van een aantal rechters heeft de Commissie zoals gezegd nog een tweede bezwaar tegen de Poolse maatregelen, namelijk dat de president

van Polen een discretionaire bevoegdheid heeft om rechters tweemaal drie jaar verlenging van hun termijn te geven. Volgens de Commissie kan deze bevoegdheid – waarbij het voortzetten van de functie van rechter in feite dus afhangt van het oordeel van de president – leiden tot beïnvloeding van de uitspraken van rechters, omdat deze zich onder druk gezet zouden kunnen voelen uitspraken te doen die de president welgevallig zijn. Polen bestrijdt dit en wijst erop dat de president voor het nemen zijn beslissing advies moet inwinnen bij de Poolse raad voor de rechtspraak (KRS).²³

Het Hof verwerpt de Poolse tegenargumenten en deelt de opvatting van de Commissie dat deze constructie de indruk wekt dat de rechters van het Hooggerechtshof beïnvloed kunnen worden door de president. De beslissing van de president is namelijk niet aan duidelijke regels gebonden, hoeft niet te worden gemotiveerd en er is geen beroep tegen mogelijk.²⁴ Het advies van de KRS is vrijwel waardeloos: niet alleen is het vaak niet of nauwelijks gemotiveerd, maar de KRS heeft door de een aantal ingrijpende ‘hervormingen’ ook sterk aan onafhankelijkheid ingeboet.²⁵

Tot besluit

In dit eerste deel van mijn annotatie bij het arrest Commissie/Polen heb ik het arrest van het Hof samengevat en de basis gelegd voor een nadere analyse ervan, die zal volgen in het oktobernummer van de NOVUM. Daarbij zal ik niet alleen ingaan op het arrest an sich, maar ook op de mogelijke samenloop van de inbreukprocedures met de artikel 7-procedure. ●

¹ Concl. A-G E. Tanchev 20 juni 2019, C-192/18, ECLI:EU:C:2019:529 (Commissie/Polen (Onafhankelijkheid van de gewone rechtbanken))

² Concl. A-G E. Tanchev 27 juni 2019, C-585/18, C-624/18 en C-625/18, ECLI:EU:C:2019:551 (Krajowa Rada Sądownictwa (Onafhankelijkheid van de tuchtkamer van het Hooggerechtshof)). ³ Europese Commissie, Rule of Law: European Commission acts to defend judicial independence in Poland, Press Release IP/17/5367 van 20 december 2017, beschikbaar op europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5367_en.htm. ⁴ Ch. Schmidt, ‘EU-hoorzitting met Poolse bewindsman levert niets op’, Trouw 27 juni 2018, p. 16. ⁵ Commissie/Polen, § 11-13. ⁶ HvJ EU 19 oktober 2018, C-619/18 R, ECLI:EU:C:2018:852 (Commissie/Polen (Onafhankelijkheid van het Hooggerechtshof)). ⁷ HvJ EU (GK) 17 december 2018, C-619/18 R, ECLI:EU:C:2018:1021 (Commissie/Polen (Onafhankelijkheid van het Hooggerechtshof)). ⁸ HvJ EU (GK) 27 februari 2018, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117 (Associação Sindical dos Juizes Portugueses). ⁹ Zie voor deze bezwaren Commissie/Polen, § 34-41. ¹⁰ HvJ EU (GK) 25 juli 2018, C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586 (L.M.). ¹¹ Commissie/Polen, § 47-48, onder verwijzing naar ASJP, § 32-34 en L.M., § 50. ¹² Commissie/Polen, § 49-50, onder verwijzing naar ASJP, § 29 en 35. ¹³ Commissie/Polen, § 51. ¹⁴ Commissie/Polen, § 56. ¹⁵ Commissie/Polen, § 52. ¹⁶ Commissie/Polen, § 26. ¹⁷ Commissie/Polen, § 60-64. ¹⁸ Commissie/Polen, § 65-67. ¹⁹ Commissie/Polen, § 80. ²⁰ Commissie/Polen, § 82. ²¹ Commissie/Polen, § 83-85. ²² Commissie/Polen, § 88-90. ²³ Commissie/Polen, § 98-107. ²⁴ Commissie/Polen, § 114. ²⁵ Commissie/Polen, § 115-117.

Even voorstellen...

Het 99^e bestuur van J.F.V. Grotius

In september vangt het volgende bestuursjaar aan van de studievereniging voor rechtsgeleerdheid. Om het nieuwe bestuur te leren kennen wordt hen een aantal vragen en dilemma's voorgelegd!

Ayman Kariman, praeses

Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius?

Ik ben sinds de aanvang van mijn studie al direct erg actief geworden binnen de Juridische Faculteitsvereniging Grotius. Dit actieve lidmaatschap heeft mij tot nu toe een prachtige studententijd bezorgd, waar ik mijn beste vrienden heb leren kennen. Voor mij is het dus een eer om mij een jaar lang in te kunnen zetten voor de vereniging die mij zoveel goeds heeft gebracht.

Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Als praeses is het mijn voornaamste doel om ervoor te zorgen dat wij als bestuur altijd optimaal blijven functioneren, en dat wij altijd een hechte band blijven behouden. Daarnaast hoop ik het bereik van de vereniging onder de nieuwe en de huidige studenten te vergroten. Verbinding is voor mij het centrale begrip hierin.

Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Ik denk (en hoop natuurlijk!) dat mijn naasten mij zien als een

vriendelijk en oprecht persoon. Ik ben erg sociaal, ambitieus en ik weet wat ik wil. Mijn naasten weten dat ik hou van plagen en dollen, maar ook dat ze mij altijd onvoorwaardelijk in vertrouwen kunnen nemen. Verder krijg ik vaak te horen dat ik mensen weet te verbinden.

Waar kijk je het meest naar uit in je bestuursjaar?

Wij hebben als bestuur veel ambities voor de vereniging. Iedereen spant zich een jaar lang in om deze ambities waar te maken. Het mooiste lijkt mij om aan het eind van het jaar te zien dat we onze ambities waar hebben gemaakt en de vereniging naar een hoger niveau hebben getild.

Liever niet goed kunnen spreken of liever niet goed kunnen luisteren?

Liever niet goed kunnen spreken. De externe vertegenwoordiging van de vereniging is een eervolle taak van de praeses, maar in mijn optiek niet de belangrijkste. Voor mij is het van cruciaal belang dat de praeses altijd op de hoogte is van wat er zich binnen het bestuur en binnen de vereniging afspeelt. Zo worden eventuele problemen tijdig opgemerkt en opgelost. Als de praeses niet goed kan luisteren,

merkt hij deze problemen niet op. Dit kan het bestuur en de vereniging ernstig schaden.

Marnick van der Bom, ab-actis

Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius?

Het werd mij al gauw duidelijk, met name tijdens de reizen van de vereniging, dat ik mij graag nog meer zou willen inzetten voor de vereniging. Het afgelopen jaar had ik het privilege om zowel de skireis als de kleine reis mede te organiseren. Tijdens de skireis merkte ik dat ik veel voldoening ervaarde uit het organiseren van deze reis. Deze voldoening kwam met name voort uit het enthousiasme dat de deelnemers toonden tijdens de ski-reis. Daarnaast heb ik tijdens de reizen ook ontzettend veel nieuwe mensen leren kennen en ervaringen opgedaan die voor mij doorslaggevende factoren zijn geweest voor het besluit om een bestuursjaar te willen doen.

Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Afgelopen jaar is vanwege het hoge aantal aanmeldingen van eerstejaars gebleken dat promotie de sleutel is

tot het werven van nieuwe leden en het behouden van actieve leden. Ik zou graag de uitstekende promotie van het afgelopen jaar willen voortzetten in het 99^e bestuur, door goed gebruik te maken van de sociale media waar J.F.V. Grotius zich op bevindt.

Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Naasten van mij zouden mij omschrijven als een betrouwbaar, integer en behulpzaam persoon. Dit zijn ook eigenschappen waar ik persoonlijk veel waarde aan hecht en ik hoop dat zij mij het aankomende jaar goed van pas zullen komen.

Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Er zijn zoveel leuke aspecten die bij een bestuursjaar komen kijken dat ik het moeilijk vind om er maar één te kiezen. Ik heb vooral heel veel zin om er samen met het 99^e bestuur en natuurlijk met onze leden een prachtig jaar van te maken!

Liever nooit meer foto's maken of nooit meer posters maken?

Dan kies ik toch maar voor liever

nooit meer posters maken. Alhoewel ik uit beide taken veel plezier haal, heeft het vastleggen van bijzondere momenten gedurende evenementen toch iets meer mijn voorkeur.

Casper Oort, quaestor

Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius?

Al aan het begin van mijn commissiejaar merkte ik dat het werken aan een gemeenschappelijk doel (voor mij in dit geval twee reizen organiseren) mij enorm aanstond. Ook biedt een bestuursjaar veel nieuwe kennis die men niet in de collegebanken opdoet.

Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Quaestor is de Latijnse term voor penningmeester. Ik ben dus verantwoordelijk voor het beheren van het geld, de begrotingen en alle betalingen. Binnen mijn functie is het vooral belangrijk om transparant te blijven naar de leden; zij zijn immers het hoogste orgaan binnen de vereniging. Dat is dan ook mijn voornaamste doel.

Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Om heel eerlijk te zijn, zou ik niet adequaat in woorden kunnen en willen uitdrukken wat mijn naasten precies over mij denken. Wel pretendeer ik altijd een helpende hand te zijn en probeer ik altijd een goed aanspreekpunt te zijn. Ik ben denk ik dus vrij makkelijk in de omgang, maar kan hier uiteraard niet zelf over oordelen.

Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Even een jaar niet denken aan studiepunten harken, maar aan alles wat nog meer bij het leven van een student komt kijken. Ook kijk ik erg uit naar het ontmoeten van de andere bestuursleden van heel Nederland. Natuurlijk is het nauwe contact met advocatenkantoren, overheidsinstellingen en andere werkgevers een bonus; ik ga mijn LinkedIn flink kunnen uitbreiden.

Liever van elke commissie zelf de quaestor zijn of je portemonnee wordt gestolen op studiereis?

Ik ben met enige regelmaat de dupe geweest van gestolen spullen, dus dat

Links: Ayman, rechts: Marnick.



absoluut nimmer meer. Ook al lijkt quaestor van alle commissies zijn veel werk, valt dit mee. Nu lopen ook al alle betalingen via mij. Veel verandert er dus niet, alleen dat niet alles gedubbelcheckt wordt. Kan ik mee leven!

Jasper Schut, assessor onderwijs

Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius?

Ik ben al sinds mijn eerste jaar actief bij Grotius en heb verschillende commissies met plezier vervuld. Vanaf het begin ben ik nauw betrokken geweest bij de vereniging en daarmee ook bij de taken van het bestuur. Hierdoor is mijn interesse gewekt en ben ik voor het bestuur gegaan. Ook is het belangrijk om je te onderscheiden wanneer het aantal rechtenstudenten zo groot is.

Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Het cliché antwoord zou zijn dat ik wil dat iedereen erg veel leert van de activiteiten dit jaar, en natuurlijk is dat een belangrijk punt. Mijn voornaamste doel is echter niet dat. Ik hoop dat mensen dit jaar

tijdens de inhoudelijke activiteiten elkaar beter leren kennen en dat er vriendschappen op worden gebouwd. Ik hoop dat mensen het vooral erg leuk gaan hebben!

Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Mensen om mij heen omschrijven mij als iemand die snel zijn zegje klaar heeft. Ook heb ik vaak gehoord dat ik lichtelijk autistisch ben. Ik hou van een opgeruimde werkplek en heb gehamerd op een tweede groepschat, zodat belangrijke van onbelangrijke zaken onderscheiden kunnen worden. Ook wil ik snel onenigheden opgelost hebben.

Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

De CoBo's, het congres (het paradepaardje van de vereniging) en alle reizen. Ook kijk ik uit naar de activiteiten van de eerstejaarscommissie, om te kijken wat voor veelbelovende leden zich dit jaar weer bij onze vereniging aansluiten!

Liever een spreker die niet komt opdagen of een extern evenement topless bijwonen?

Dat ligt natuurlijk aan de

temperatuur. Ik heb vorig jaar in een warm café de Keyzer toch wel af en toe mijn shirt uit willen trekken. Ik denk alleen dat onze gastheren/vrouwen het niet erg op prijs zouden stellen.

Wouter Veldstra, assessor evenementen

Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius?

Afgelopen jaren ben ik actief lid geweest bij Grotius. Zo heb ik de introductiecommissie gedaan en activiteitencommissie sociaal. Elke keer als ik, samen met mijn commissie, een geslaagd evenement had neergezet voelde ik een tevreden gevoel. De volgende logische stap was solliciteren voor het 99^e bestuur. Hierbij hoop ik de ervaringen van afgelopen jaren te kunnen gebruiken om voor aankomend jaar nog meer fantastische sociale activiteiten neer te zetten.

Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Mijn doel voor aankomend jaar is om alle leden die meegaan met een reis of deelnemen aan een andere sociale activiteit weggaan met het

Links: Casper, rechts: Jasper.





Links: Wouter, rechts: Frida.

gevoel dat ze zich thuis voelen bij de vereniging, en hun eigen vriendengroep binnen de vereniging maken. Het doel is dus om zo toegankelijk mogelijk te zijn naar de leden toe.

Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Naasten zouden mij omschrijven als een sociale jongen. Ik ben erg ambitieus en ik hou ervan om druk bezig te zijn. Daarom is de functie evenementen ook een geschikte functie voor mij. Hierbij ben je namelijk veel sociaal bezig met alle commissies die je onder je hebt, en ben je daarnaast bezig om alle evenementen tot in de puntjes te regelen.

Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Ik kijk vooral uit naar de feesten, het gala en de reizen. Afgelopen jaar waren de reizen zeker een hoogtepunt van mijn Grotiusavontuur. Ook heb ik heel veel zin in alle constitutieborrels van de broeder- en zusterverenigingen.

Liever een deelnemer kwijtraken tijdens een reis of echt een hele slechte artiest regelen voor een feest?

Liever een slechte artiest regelen voor een feest. Het feest kan ook met slechte artiest nog een enorm succes worden.

Frida Meingast, assessor carrière en acquisitie

Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius?

Omdat het een ontzettend gezellige vereniging is, waar je voor alles wat je wil doen terecht kan. Hier wil ik mij dan ook graag keihard voor inzetten en vandaar de keuze.

Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Als doel heb ik de carrière-activiteiten naar een hoger en professioneler niveau tillen. Daarnaast wil ik dat het voor iedere student toegankelijk is om bij de

activiteiten aanwezig te zijn. Op deze manier kan ik iedereen laten kennis maken met wat er na de studie mogelijk is.

Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Ze zien me denk ik als een loyaal, positief en doelgericht persoon.

Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Ik kijk uit naar de verschillende reizen en natuurlijk naar de activiteiten die ik samen met mijn commissies ga neerzetten. Maar ik heb ook onwijs zin in de kleine momenten die ik ga hebben met mijn mannenbestuur en de band die ik met hen ga opbouwen.

Liever een black-out hebben tijdens een acquisitiespeel of dat een bedrijf niet komt opdagen op de bedrijvendag?

Liever een black-out dan, want dan heb ik een medebestuurslid naast mij zitten die mij 100% zeker goed kan helpen. ●

Questionnaire met professor Rick Lawson

Wat is uw belangrijkste karaktertrek?

Ja zeggen. Niet per se een goede karaktertrek, maar ja: het levert wél dit interview op.

Wat is uw favoriete eigenschap in anderen?

Enthousiasme. Ergens warm voor lopen, gegrepen raken. Eigenlijk komt het er dus op neer dat ze ook 'ja' zeggen.

Wat is de belangrijkste eigenschap van een jurist?

Rechtvaardigheidsgevoel. Collega Koops noemde dat maar een vaag begrip toen hij door NOVUM werd geïnterviewd. Maar Cleveringa zei het al in 1939: 'Wie nooit gegloeid heeft bij den hoogen roep naar Recht, die moge terstond zijn poging om jurist te worden staken; hij wordt niet meer dan een misschien scherpzinnig en spitsvondig pluizer; hij blijft iemand waarvan ieder de schraalheid, dorheid en waardeloosheid op een gegeven oogenblik zal speuren.' Dat zou Koops toch moeten weten, want het staat in een boek dat ik van hem geleend heb.

Wat is uw favoriete bezigheid?

Europa redden.

Wat is uw voorstelling van de grootste ellende?

Dat heeft Thomas Mann al voor ons opgeschreven: 'Met symbolen, mijn waarde, moet men zich volkomen tevreden stellen wanneer men over de hel spreekt, want daar houdt alles op... Het is zo ongelooflijk dat je er krijtwit van wordt, ongelooflijk hoewel je meteen bij de begroeting in bondige, zeer nadrukkelijke vorm wordt geopenbaard dat 'hier alles ophoudt', elk erbarmen, elke genade, elke toegevendheid, elke vorm van consideratie met de bezwerend ongelovige tegenwerping: 'dat kúnt gij toch niet doen met een ziel': het wordt gedaan, het gebeurt, en wel zonder door het woord ter verantwoording te worden geroepen, in de geluiddichte kelder, ver beneden Gods gehoorgrens, en wel in alle eeuwigheid.'

Wie is uw favoriete schrijver?

Ach, er is zoveel moois. Thomas Mann, dus, en Stefan Zweig. Tegenwoordig Charles Lewinsky. In Nederland zeker Veldijk,

Slauerhoff. Veel oud werk, ja. Nu vind ik Tommy Wieringa wel boeiend.

Welk fictieve personage bewondert u het meest?

Settembrini, één van de personages in De Toverberg van Thomas Mann. Hij staat model voor de verlichting, het humanisme.

Wat is uw favoriete wet?

Dat is een verdrag: het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Essentieel, en iedere keer weer inspirerend.

Welk levend persoon bewondert u het meest?

Carel Stolker natuurlijk! Dat is onze Grote Baas, en nog een heel goeie ook. Daarnaast Adam Bodner, de Poolse Ombudsman die momenteel op een fantastische manier zijn rug recht houdt.

Wie uit de geschiedenis zou u wel willen zijn?

Nou ja, als je de geschiedenis dan ook meteen een klein beetje mag veranderen: Rob Rensenbrink, en

Professor Rick Lawson is hoogleraar Europees recht. Tevens was hij van 2011 tot 2016 decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid.



dan die bal vlak voor tijd wél in het doel schieten (in de finale van het WK voetbal 1978 in Argentinië. Rensenbrink schoot op de paal en de wedstrijd eindigde in 1-1. In de verlenging won Argentinië, red.)

Welk wetsartikel zou u willen afschaffen?

Artikel 120 Grondwet, het toetsingsverbod. Zolang dat bestaat, komt onze Grondwet écht niet van de grond.

Aan welke eigenschap heeft u een hekel?

De behoefte om steeds maar in de spotlights te staan, het hoogste woord te voeren, desnoods over zaken waar je werkelijk geen idee van hebt. Je komt dat, helaas, nog al eens tegen – ook bij sommige collega's. En bij politici. Voor hen is publiciteit natuurlijk belangrijk, maar dan nog. Kennelijk helpt ook een studie of zelfs promotie in Leiden niet altijd om de scoringsdrift te beteugelen.

Wat is de meest overgewaardeerde deugd?

Tsja, op de zeven klassieke deugden

valt niet veel af te dingen. Ik geloof dat men het tegenwoordig wel belangrijk vindt om steeds online te zijn. Bang zijn om éven iets te missen, 24 uur per dag meewitteren. Daar heb ik niet zoveel mee.

Wie is uw favoriete componist/muzikant?

Lennon & McCartney, het centrale duo van The Beatles. Zo muzikaal, zo vernieuwend, zo lucide.

Wat is uw favoriete reis?

Ik heb het geluk gehad dat ik best veel heb kunnen reizen, zowel voor de faculteit als privé. Ik heb de prachtigste steden en stranden gezien. Als student een paar maanden door India en Nepal, dat maakte een diepe indruk. Maar het gaafste was de fietstocht van Leiden naar Nice, net na mijn eindexamen. Samen met een kameraad voor het eerst zelfstandig de wijde wereld in – grandioos.

Welke historische figuren veracht u het meest?

Die lui van de hel van Thomas Mann, natuurlijk. Maar ik weet

niet zeker of zij historisch zijn. Het ligt voor de hand aan Hitler en zijn trawanten te denken, al suggereert Jonathan Littell's *De Welwillenden* dat je zelfs bij de Nazi's moet differentiëren.

Wat is uw favoriete arrest?

Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk. Een van de vroege arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Eenvoudige feiten, niet zo'n ingewikkelde rechtsvraag – maar het Hof moest alles nog ontdekken: hoe het zijn eigen taak zag, en hoe het EVRM; hoe het algemeen belang en individueel recht tegen elkaar moest afwegen. Over die zaak kan je uren praten.

Wat is uw motto?

Elk probleem heeft zijn oplossing. Het motto van mijn promotor Hein Schermers, dat mij altijd enorm heeft aangesproken. ●

Door Nathan Oosthoek

Dit artikel is eerder verschenen in *NOVUM magazine*, 39/4.

*“Cliënten adviseren
in complexe zaken.”*

Joris, 2e jaars Rechtenstudent

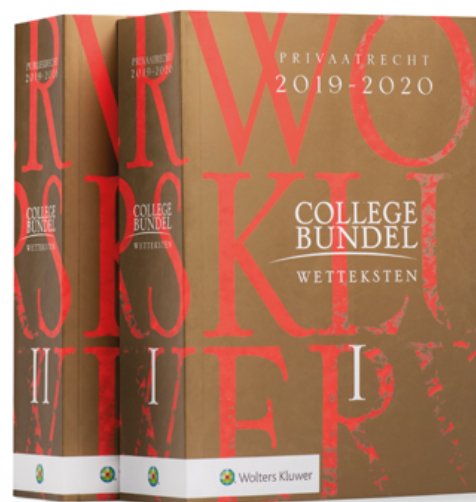


Joris gaat voor goud met de Collegebundel 2019-2020

Wil jij als rechtenstudent het verschil gaan maken? Wat je ambitie ook is, met de Collegebundel ga je voor goud!

- Jouw hoogleraren hebben de inhoud zorgvuldig geselecteerd
- Je vindt razendsnel wat je nodig hebt
- 9 van de 10 studenten kiest de Collegebundel

Meer informatie: wolterskluwer.nl/collegebundel



NOVUM magazine is het juridisch faculteitsblad van de Universiteit Leiden, ontstaan uit de fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl, tegenwoordig Juridische Faculteitsvereniging Grotius.

Ons doel is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van (toekomstig) juridische professionals.

Hoofdredacteur
Jetske Krabbendam

Eindredacteur
Jurian Bos

Redacteurs
Martijn Berk
Nick du Bois
Yong Yong Hu
Nathan Oosthoek
Joris van de Riet
Christiaan Silven
Femke de Wijs

Raad van advies
Prof. mr. dr. A.G. Castermans
Prof. mr. dr. P.M. Schuyt
Mw. drs. A.F.M. van der Helm
Jantine Rozenboom, assessor FdR
Fabian Snijders, praeses JFV Grotius

Oplage: 1500 exemplaren
Drukker: BladNL
ISSN-nummer: 1567-7931

© Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de redactie openbaar worden gemaakt of verveelvuldigd.

Adverteren, solliciteren of reageren: novum@law.leidenuniv.nl



GEZOCHT JURIDISCH TALENT

Wij zijn voor komend collegejaar nog op zoek naar
juridisch talent!

Benieuwd naar onze vacatures? Neem dan
contact op met onze recruiter Claire via 020 722
2516/claire.vanraay@simmons-simmons.com of
kijk op de website joinsimmons.com